

NIA

oA

D

A

NåDa – Ungdom, samtidskunst og kulturminner

Et prosjekt av Norske Kunstforeninger
i samarbeid med Sparebankstiftelsen DNB

2017–2019

Kulturminner gjort levende med samtidskunst

Norske Kunstforeninger var så heldige å motta en generøs gave på 1,5 millioner kroner fra Sparebankstiftelsen DNB til vårt prosjekt *NåDa*. Gaven ga oss mulighet til å invitere ti kunstforeninger til å delta i det som skulle bli et møtepunkt for kulturminner, samtidskunst og ungdom.

De ti kunstforeningene som deltok i prosjektet, har sammen med kunstnere og barn og unge arbeidet fram kunstprosjekter gjennom kreative og innovative prosesser. Prosjektene har økt bevisstheten av hva kulturminner er og hvilken betydning kulturarv har for oss mennesker, både hos deltakerne og et stort og engasjert publikum.

Asker Kunstforening, Halden Kunstforening, Osterøy Kunstlag, Røros Kunstlag, Sandefjord Kunstforening, Sandnes Kunstforening, Sortland Kunstforening, Surnadal Kunstforening, Ullensaker Kunstforening og Volda og Ørsta Kunstlag har gjennom *NåDa* satt søkelyset på temaer som tar utgangspunkt i det fysiske stedet eller regionen kunstforeningen har sitt nedslagsfelt i. Mange tenker at kulturminner er noe fra en fjern fortid, men det kan også være industribygget du daglig går forbi, eller immateriell kulturarv som muntlige kulturtradisjoner og kulturelle kunnskaper som gradvis forsvinner.

Prosjektet viser nødvendigheten av kunsten og kunstneren som en bærende kraft i samfunnet vårt. Gjennom prosjekter som *NåDa* kan en kunstforening lykkes med å nå barn og unge. Spesielt gledelig er alle de positive tilbakemeldingene fra barn og unge som har deltatt i de lokale prosjektene. De vektlegger økt egenutvikling, større selvtilit, en innsikt i hvordan en kunstner arbeider og hva visuell samtidskunst er i sine tilbakemeldinger. Prosjektet har gitt dem stor glede og skapt samhold, og også en større bevissthet rundt hva kulturminner og kulturarv betyr for menneskene på stedet hvor de bor.

Norske Kunstforeninger er opptatt av å styrke formidlingen av kunst og gi mulighet for deltakelse i kunstproduksjon gjennom samarbeid med kunstnere. Prosjekter som dette kan utvide kunstforeningenes muligheter til å nå et nytt og yngre publikum. *NåDa* er et godt eksempel på nettopp det.

Norske Kunstforeninger vil rette en stor takk til Sparebankstiftelsen DNB for støtten vi har mottatt til *NåDa*. Uten støtten ville ikke dette unike prosjektet latt seg gjennomføre.

Tekst av Susanne Svenseld,
direktør, Norske Kunstforeninger

Asker Kunstforening, *Holke*

→ Side 35

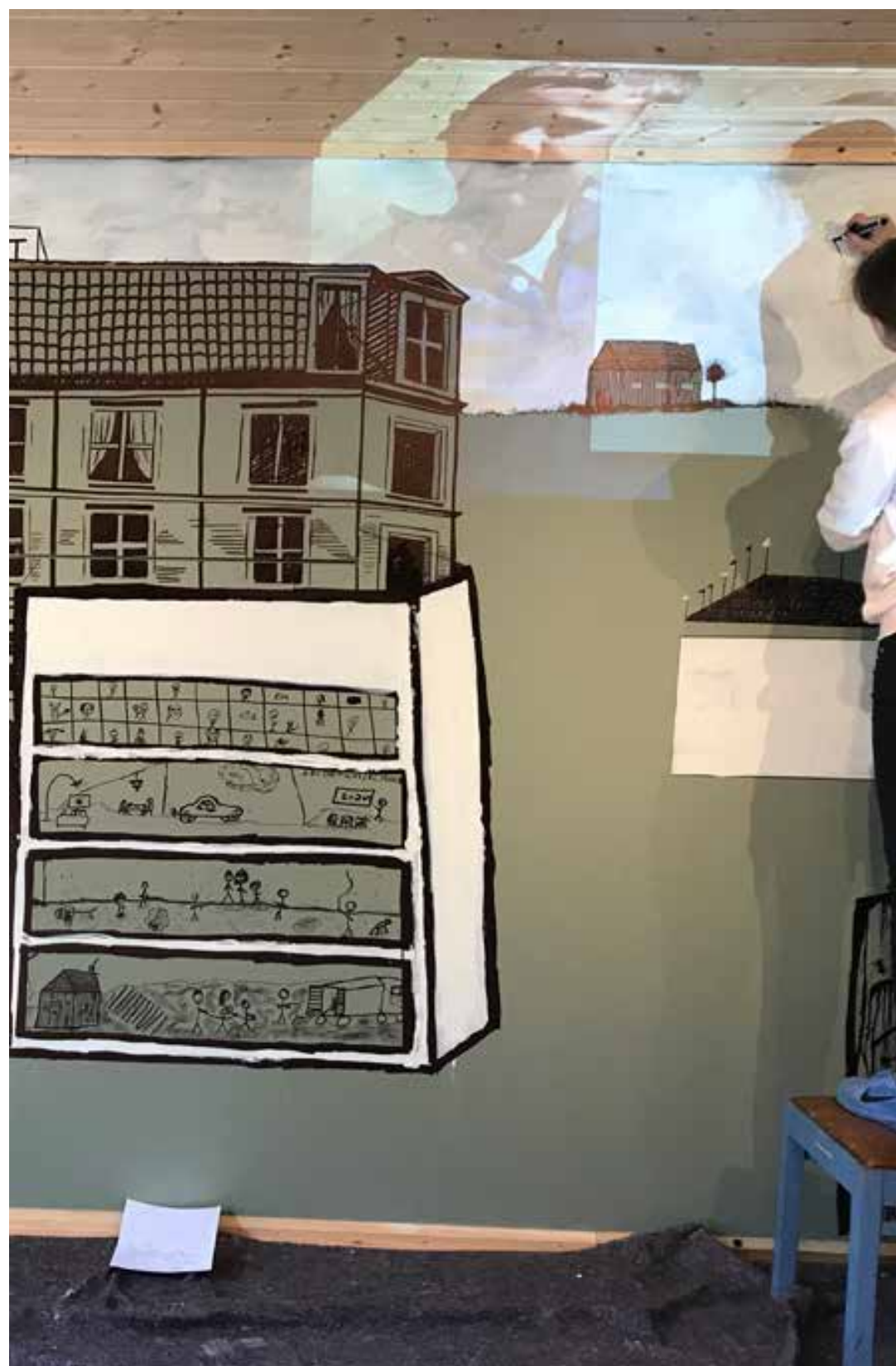
Halden Kunstforening, *Spinneriet*

→ Side 45

Osterøy Kunstlag, *Amerikakofferten*

→ Side 73

Røros Kunstlag, *Levd liv i Bergmannsgata gjennom 350 år*

→ Side 83

Sandefjord Kunstforening, *Og så kom poteten/Pathos and Potatoes*
→ Side 101

Sandnes Kunstforening, *Krossens Havermølle*

→ Side 119

Sortland Kunstforening, *Wunderkabinet*

→ Side 139

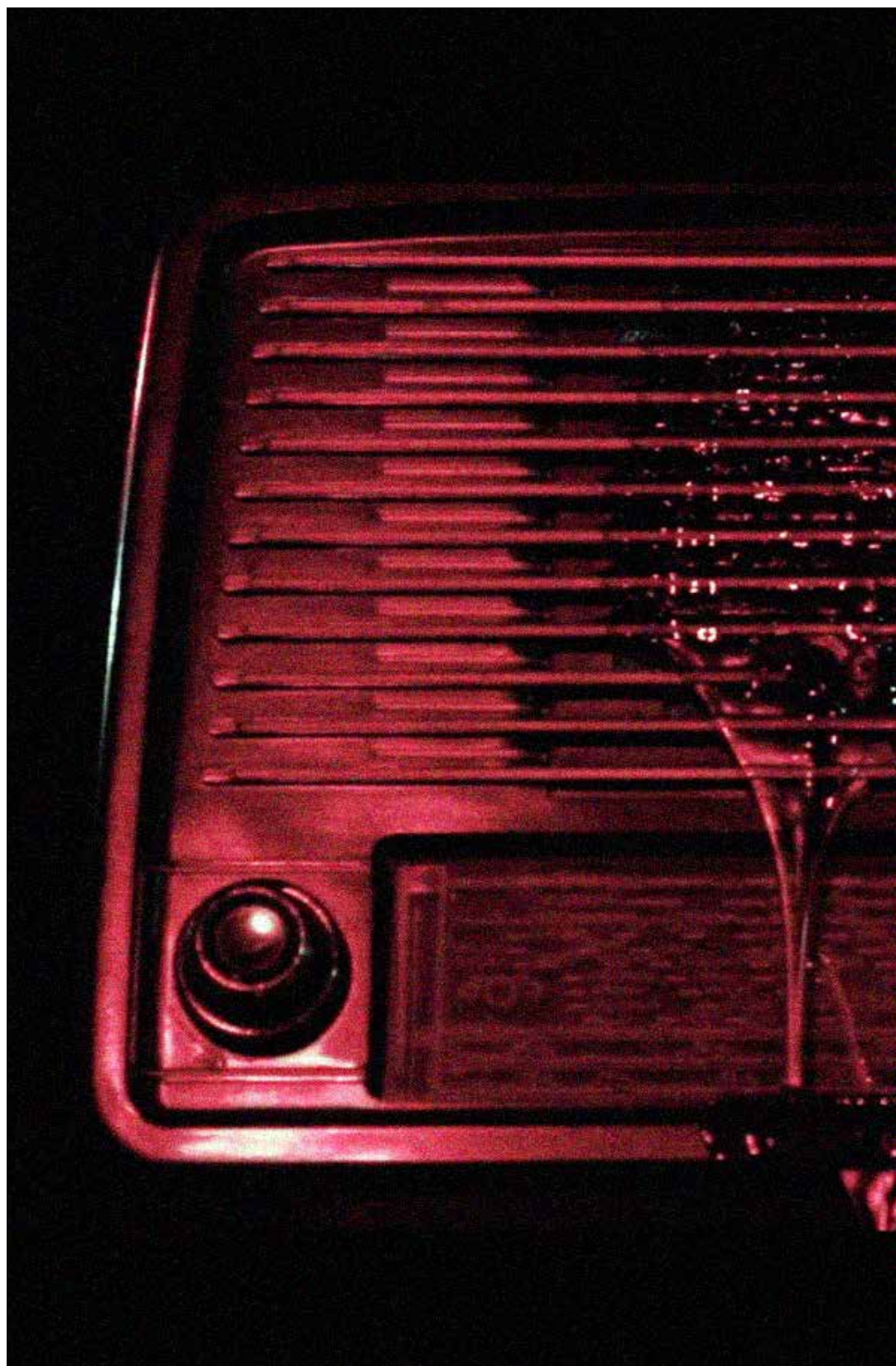
Surnadal Kunstforening, *Casolith, knapp, prat og leik*
→ Side 149

Ullensaker Kunstforening, *Radio*

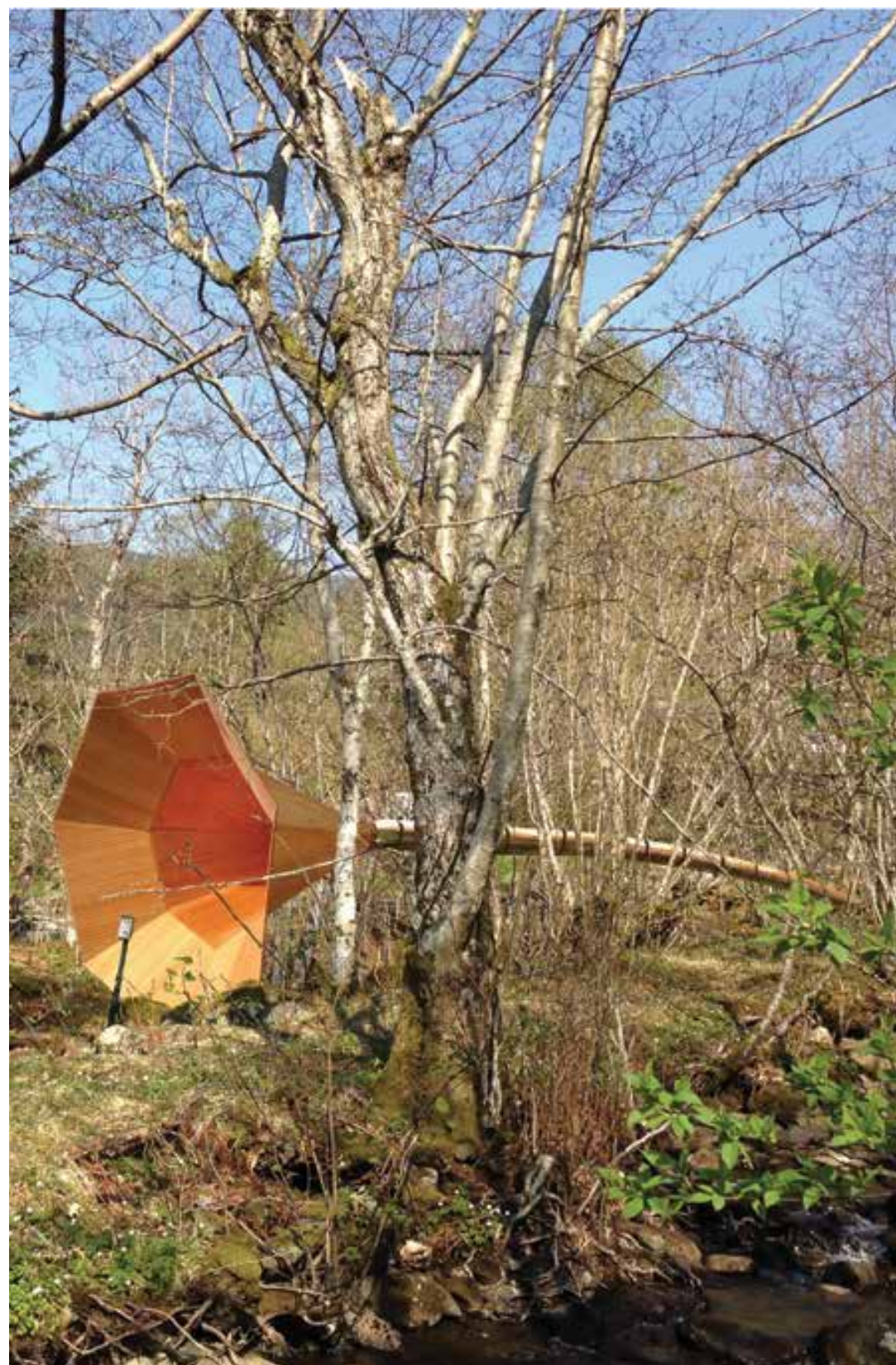
→ Side 167

Volda og Ørsta Kunstlag, *Frå fjell til fjord*

→ Side 179

NåDa — Ungdom, samtidskunst og kulturminner
*Tekst av Anne-Grethe Thoresen, prosjektleder
for NåDa og rådgiver i Norske Kunstforeninger*

NåDa er et prosjekt om kunst og kulturarv for ungdom mellom 12 og 18 år. Sammen med en samtidskunstner har ungdommer deltatt aktivt i prosessen med å skape kunstprosjekter med utgangspunkt i lokale kulturminner.

Ti kunstforeninger har laget sine egne *NåDa*-prosjekter i løpet av de to siste årene. Ungdommene som har tatt del i prosjektene har fått forståelse for hva et kulturminne er, og hvorfor det er viktig å ta vare på og skape en bevissthet rundt historien som knytter seg til kulturminnene våre. Ved å lære om historie og kulturarv, kan man også forstå seg selv og samfunnet bedre, og stå bedre rustet til å møte ulike kulturuttrykk med respekt. Den andre viktige lærdommen ungdommene har fått, er hva det vil si å arbeide med kunst. De har fått tatt del i tanke- og arbeidsprosesser, og de har vært deltagende premissleverandører i konseptutvikling og produksjon. Noen ungdommer har gitt tilbakemelding om at de har blitt utfordret gjennom å ta del i prosesser som er annerledes enn vante lærings- og undervisningsmønstre gjennom skolen. Ungdommene har fått opparbeidet en ny sensibilitet og lært nye måter å tenke og reflektere på. Det har oppstått nye møtesteder og de har funnet nye fellesskap. *NåDa*-prosjektene har gitt rammer hvor ungdommene har fått mulighet til å utforske, de har lært å kjenne nye sider av seg selv, og fått vise omverdenen resultater de kan være stolte av.

Det har blitt ti veldig ulike *NåDa*-prosjekter, med like mange løsninger som det er kunstforeninger. Enkelte steder har kunstner og ungdom jobbet sammen en gang i uken over et helt år, mens andre har hatt intensive arbeidsperioder over en uke til ti dager. I noen kunstforeninger har kunstneren jobbet med flere grupper av ungdommer, mens andre foreninger har hatt flere aktiviteter ved siden av kjerneprosjektet sitt. I utgangspunktet var ikke *NåDa* tenkt som et prosjekt som involverte skolen. Vi ønsket at arbeidet skulle foregå i kunstforeningene, helt utenfor skolens læreplaner og skjema for måloppnåelse. Underveis har det vist seg at rekruttering av ungdom, særlig i alderen 15–18 år, har vært en utfordring. Noen av kunstforeningene valgte derfor likevel å samarbeide med skoleklasser, og det har vist seg å fungere veldig godt. Siden rekrutteringen gjennomgående har vært en utfordring, har det til dels vært mindre grupper av ungdommer som har deltatt i de lokale prosjektene. Dette har også gitt fordeler, da gruppene har blitt mer sammen-sveiset og hver enkelt deltager har fått et større rom å utfolde seg i.

Norske Kunstforeninger har stått for overordnet prosjektledelse og fungert som rådgiver og støttespiller for de ti kunstforeningene. Vi ønsket at det å delta i *NåDa* skulle gi kunstforeningene anledning til å samtale om og jobbe med prosjektutvikling og produksjon, formidling og publikumsutvikling, og generelt gi nye tanker om hvordan foreningen har mulighet til utvikle sin egen virksomhet. Vi har gjennomført tre felles møter i prosjektperioden. Til fellesmøtene kom også eksterne fagfolk med erfaring med ulike formidlingsmodeller, for å bidra med inspirasjon og kunnskap om prosjekter for barn og unge. Norske Kunstforeninger la til rette for at møtene kunne bli en arena for utveksling av ideer og erfaringer underveis. I tillegg satte vi opp en intern Facebook-gruppe for deltagerne med samme formål.

Kunstforeningene har stått ansvarlig for planlegging og gjennomføring av egne prosjekt. De mottok en grunnstøtte fra Norske Kunstforeninger og måtte søke ytterligere finansiering av prosjektet sitt selv, der det var nødvendig. Tilskuddet fra oss skulle i første rekke gå til honorar til kunstneren og til å dekke materialkostnader. For Norske Kunstforeninger har det vært viktig å stimulere til samarbeid og kunnskapsutveksling mellom kunstforeningen, fagpersoner i kunstfeltet og andre institusjoner, som for eksempel historielag, vitensenter, museum og kommune. Det skulle styrke kunstforeningene faglig, og øke interessen og engasjementet for kunstforeningenes aktiviteter.

Mange av kunstforeningene har grepet sjansen til å utvikle flere deler av egen virksomhet parallelt med arbeidet med *NåDa*. Alle har fått kontakt med nytt publikum gjennom arbeidet, mens for andre har det skjedd store endringer de to årene vi har jobbet med *NåDa*. Halden Kunstforening var uten et fast tilholdssted, men tettere dialog og bedre kontakt med både kommune og andre aktører i byen, har blant annet ført til at de har fått et fantastisk tilholdssted midt i sentrum for en tid fremover. Kunstforeningen har også tatt grep og utpekt en av styrefunksjonene til å jobbe spesielt med barn og unge. Asker Kunstforening har også jobbet med å finne et nytt sted å være i perioden og holder nå til i et fint galleri i Vollen. Volda og Ørsta Kunstlag har skaffet finansiering og har fått satt i stand andre etasje i huset sitt, hvor de har åpnet et eget Olav Strømme-galleri. Det nye, ekstra galleriet gir kunstlaget rom for å utvikle formidlingsaktivitetene. De ønsker å involvere de unge fra *NåDa*-prosjektet i programmering og formidling av sine skiftende utstillinger fremover. Sortland Kunstforening har jobbet med sitt *NåDa*-prosjekt som eksempel i Se Kunst i Nord-Norge sitt kurs i arrangør- og produksjonskompetanse. Osterøy Kunstlag vil fortsette å ta tak i de mange virksomhetene som gjennom tiden har holdt til i Mjøsågen, og lage nye kunstprosjekter som forholder seg til disse. Dette er noen eksempler, men alle har fått nye tanker og idéer og erfaring med hvordan man kan formidle kunst og utvikle aktiviteter relatert til utstillingsvirksomheten. Du kan lese mer om dette i kunstforeningenes egne tekster om *NåDa*-prosjektene.

I samtidskunstfeltet diskuteres stadig hva kunstformidling kan være. Hva betyr egentlig deltagelse og samarbeid i formidling av kunst? Hva kan man lære, og hvor går grensene for deltagelse i forhold til mere tradisjonelle formidlingsmodeller? Hva slags former for samarbeid kan det være mellom kunstner og barn og unge, og er det mulig å nærme seg situasjoner hvor begge parter er likeverdige i kunstproduksjon? Slike prosesser stiller også store krav til kunstneren, som må være villig til å dele egen arbeidsprosess og gi andre tilgang til nye måter å navigere på. Kunstnerens jobb er å åpne et refleksjonsrom som krever en økt oppmerksomhet om både idéer, abstraksjon og den fysiske verden. Vi ser gjennom *NåDa* at å eksponere ungdom for kunstneriske strategier på denne måten krever tid.

Norske Kunstforeninger vil også framover fortsette å undersøke ulike former for samarbeid og deltagelse. Jeg er veldig glad for å ha fått jobbe med så mange dyktige og engasjerte folk som prosjektleder for *NåDa*. Takk til alle som har deltatt og bidratt!

Nye veier for havren
Essay av Oda Bhar

Hvordan få kulturminner til å leve videre, også i bevissheten til barn og unge? I Sandnes har en kunstner og seks ungdommer tatt for seg byens gamle havreproduksjon.

For ikke lenge siden var vi et folk som først og fremst produserte mat og fysiske gjenstander. Spredt utover landet lå industri og håndverksbedrifter som i dag ofte bare gjenstår som minner. Et slikt kulturminne er Krossen havremølle i Sandnes. Der har seks ungdommer i noen måneder arbeidet med kulturarv og samtidskunst under veiledning av kunstneren Hans Edward Hammonds. De har utforsket havren som materiale ved å bake, koke, presse, forme og tegne, og skaffet seg informasjon om dens historie og betydning på hjemstedet.

I januar 2019 ble resultatene stilt ut i Sandnes Kunstforening under tittelen *Havremesterne*. Hva har ungdommene fått ut av det uvanlige gruppearbeidet? Kan samtidskunsten by på en mer levende og aktiv inngang til kulturarv og lokal historie, slik kunstforeningene håpet på? Og hvordan skiller kunstens metoder seg fra andre undervisningsformer?

Når havre blir kunst

Utstillingen blir vist i et enkelt hvitmalt rom i kunstforeningens lokaler. På kryss og tvers henger tørkesnorer, der egenproduserte havrepapirark er festet med klesklyper. Papiret er grovt og gråbrunt, og i strukturen kan de gylne havreaksene fortsatt skimtes. Havrepapiret framstår som det mest teknisk avanserte produktet av ungdommenes arbeid. Her har de fått hjelp av kunstneren Turid Gramstad Oliver. Hun var på 1960- og 1970-tallet en sentral designer på fajansefabrikken Figgjo, og dekorerte serviser som i dag er samleobjekter, men har senere primært arbeidet med tekstil- og papirkunst.

Både på snorene og veggene finnes fotografier fra prosessen, tatt av kunstnerisk ansvarlig Hans Edward Hammonds. På en fotoserie ser vi noen av deltakerne posere i egendesignede havrekostymer, også de lagd av havrepapir. Andre objekter er plassert på sokler, eller direkte på gulvet. Små skåler og andre gjenstander er formet av havredeig, som ser ut til å være et svakt substitutt for leire. Et par lerreter er påført en slags havresuppe som er størknet, og ligger som bulkete landskaper på hver sin sokkel. På veggene er det tegnet figurer inspirert av havreakset, med en til dels svært fantasifull monster-estetikk.

Veilede uten å styre

Havremesterne i Sandnes har vært del av det nasjonale prosjektet *NåDa*, organisert av Norske Kunstforeninger og støttet av Sparebankstiftelsen DNB. I perioden 2017–2019 har ti prosjekter vært gjennomført på ulike steder i landet. Her har ungdom fått utforske lokale kulturminner under veiledning av en kunstner. Tanken har vært å øke refleksjonen omkring kulturarv, historie, tilknytning og identitet, og samtidig gi ungdommene innsikt og erfaring med hvordan kunstnere jobber.

Hans Edward Hammonds har også tidligere ledet sosiale kunstprosjekter for barn og unge, og er opptatt av å møte dem på like fot, uten en for tydelig lærerrolle.

– Som leder skal jeg ikke legge vekk min egen erfaring og bagasje og oppføre meg som en sekstenåring. Men jeg foretrekker å søke opp informasjonen sammen med dem heller enn å servere alt på forhånd. Da blir dialogen mer lik og reell. I neste omgang kan jeg komme med innspill og forslag til teknikker de kan bruke, forklarer Hammonds.

I et hjørne av utstillingsrommet står en vindmølle av havrepapir – litt malapropos, siden havremøllene i Sandnes aldri ble drevet med vindkraft. Vannkraften som faktisk ble brukt symboliseres med et spor av havregryn, strødd utover gulvet og forgreinet som byens elv, før den ble lagt i rør. Hammonds forteller at det gjorde sterkt inntrykk på deltakerne å få vite at de i havremøllas lokaler befant seg rett ved siden av denne elva, som de fleste ikke engang hadde visst at eksisterte.

Et annet delprosjekt tok for seg tradisjonelle matretter av havre, som deltakerne fikk eksperimentere med å lage. Favorittene havrekjeks og havregrynskonfekt ble servert til publikum under utstillingsåpningen, og oppskrifter og fristende matbilder ble hengt på veggen. Opprinnelig planla ungdommene å samle inn gamle havreoppskrifter, men dette viste seg å være gjort allerede på 1990-tallet. Oppskriftssamlingen kunne nå føres videre til en ny generasjon, som i liten grad kjente til matrettene fra sin egen oppvekst.

Stedets betydning

Ifølge Hammonds hadde stedet uvurderlig betydning for *Havremester*-prosjektet. Særlig var det vesentlig å få arbeide i Krossen havremøllas gamle produksjonslokaler. Han tror det ville ha blitt vanskelig å gjøre kulturarven like levende i et mer nøytralt lokale. Mølla er i dag en del av det naturvitenskapelige museet Vitenfabrikken, som ligger vegg i vegg. Fra museets faste utstilling er det bygget en passasje over til møllas overetasje, og i etasjen under møttes prosjektgruppa. Mellom hvitkalkede murvegger og gamle produksjonsmaskiner var det lett å komme inn i stemningen fra havreproduksjonens gullalder.

– At vi hadde havremølla som utgangspunkt ble en naturlig start på prosessen. Hadde vi arbeidet i en hvit kube og kunnet finne på hva som helst, måtte jeg nok ha tenkt mer over hvordan situasjonen skulle håndteres. Nå trengte vi bare å forholde oss til konteksten, og kjenne etter hva det ble naturlig å gjøre. Jeg kunne bruke min erfaring som kunstner til å la ungdommene utforske materialet ut fra hva de så, og av og til kanskje utfordre dem ved å lage litt motstand, forklarer Hammonds.

NåDa-prosjektene har framfor alt lagt vekt på moderne kulturminner, som man ønsket å gjøre til mer enn passive historiemarkører. Tanken er at de fortsatt kan forme identiteten i et lokalsamfunn hvor de for kort tid siden var sentrale. De ulike kunstforeningene har rettet oppmerksomheten mot et bredt spekter av kulturarv, og prosjektene har hatt en åpen og lekende form. Samtidig dro man nytte av tekniske ferdigheter og personlig erfaring hos de involverte kunstnerne. Når dette skrives, er ni av ti prosjekter allerede fullført:

I Hosanger på Osterøy ligger vågen omkranset av gamle vernede håndverksboder, hvor det tidligere ble produsert blant annet tresko, møbler og amerikakoffertene. Det siste ble fokus for NåDa-prosjektet, som et symbol på den norske utvandringen til Amerika. Koffertene kunne knyttes opp mot dagens flyktningeproblematikk, i et arbeid ledet av kunstneren Shwan Dler Qaradaki, som selv kom til Norge som flyktning fra Kurdistan i 1999.

I Sandefjord tok man utgangspunkt i poteter, en stavkirke og en prehistorisk steinsetting, og resultatet ble en animert film. Også på Ullensaker ble det

lagd film, selv om temaet her var radio. I Ørsta og Volda ble kraftproduksjon til en fotoutstilling, og på Sortland ble myten om et spøkelse på kinoen til en teaterforestilling. En performance i Surnadal var inspirert av en knappefabrikk og gamle sangleker. På Røros forsøkte man å skape nytt liv i den gamle hovedgata fra bergverksdriften, som i våre dager ellers ligger stille og forlatt. Av sistnevnte prosjektet planlegges i mai og juni 2019 både en utstilling på Rørosmuseet og noen andre arrangementer. I Asker Kunstforening vises den avsluttende utstillingen i mars, der tema er tradisjoner for produksjon og eksport av is, som var en viktig næring rundt Oslofjorden i perioden 1850–1914.

Frustrasjon over det uvante

Den primære hensikten med *NåDa*-prosjektene var å reaktivere lokale kulturminner, men vel så interessant er ungdommenes opplevelse av kunstens metoder. Fra skolearbeidet er de fleste trolig vant til mer målrettede metoder, fokusert på resultater og rasjonell tenkning. Hvordan opplevde de å nærme seg temaet på en mer åpen og utprøvende måte, og hvilke ettervirkninger kan erfaringen få?

Noen reaksjoner har det blant annet kommet fra deltakerne i Halden Kunstforening, som arrangerte sitt prosjekt i en nedlagt tekstilfabrikk i Tistedal. Fabrikkbygningen Spinneriet rommer i dag et kollektiv av kunstnere, og ikke bare én, men flere av disse ble involvert. De deltakende ungdommene ble introdusert for et vell av teknikker: De fikk tegne i blinde, gjøre lydvandringer, overføre tegning til trykk og broderi, og mye annet. At lydkunst og tekstiler var en uventet kombinasjon blir tydelig i et intervju med tre av deltakerne i Halden Arbeiderblad (4. mai 2018):

«Når prosjektet startet trodde vi heller ikke at kunst kunne være lyd, og i begynnelsen var det litt kjedelig for vi måtte jobbe masse med sansene våre. Men etter hvert så vi at man kan bruke sansene og seg selv til å skape kunst, og vi har lært at vi også i kunsten må lære seg å tenke seg om to ganger,» sier Ingrid, Thea og Marius.

Deltakerne i Halden var rundt 11–12 år gamle, altså noen år yngre enn 16–18-åringene i Sandnes. Likevel virket også *Havremesterne* tidvis frustrerte over den åpne tilnærmingen. I et intervju med nettstedet Ung i Sandnes beskrives reaksjonene slik:

«Ungdommene røper at i starten var det ganske så mange løse tråder og til tider frustrerende; Hva visste de om havre og dens betydning for 8 grynmøller i Sandnes? Og hvordan skulle dette kunne vises igjen i ulike kunstneriske teknikker. Det var så mange muligheter.»

Å sørge for at noe uventet skjer

Å være veileder i et kunstnerisk prosjekt kan handle om å bidra til at noe uventet skjer. En viktig oppgave er å hjelpe deltakerne å slippe kontrollen og flytte fokuset fra resultat til prosess, ifølge havreprosjektets Hans Edward Hammonds.

– Mange tenker jo at barn og unge er superkreative og frie. Men ofte er de nok omtrent like konvensjonelle som oss andre. Min oppgave som leder kan

være å stille spørsmål, og hvis de har en idé, kan jeg si at den er bra, men at vi kan prøve å gjøre noe annet i tillegg. Kunst er jo å tenke, og kunstnerisk virksomhet handler om å prøve ut forskjellige ting. Når vi jobber fysisk med et materiale, settes hele nervesystemet i sving, sier Hammonds.

Han tror møtet med slike åpne metoder var en viktig del av det ungdommene fikk med seg fra prosjektet, i tillegg til en dypere forståelse av nærmiljøet.

– Mitt inntrykk er at minst like viktig som resultatet var det å kunne jobbe med det frie, og sette pris på selve leken. I en tale på åpningen snakket en av ungdommene om erfaringen med å bare begynne et sted, og se hvor hen det fører. En slik erfaring tror jeg ikke man får så ofte på skolen, som gjerne er mest fokusert på teknikk. I begynnelsen tror jeg nok flere opplevde metoden som frustrerende, men i ettertid tror jeg denne erfaringen står igjen. Jeg tror at alle som deltok tilegnet seg historien og viktigheten av den. Ved å arbeide fysisk med materialet, lukte og sanse og kjenne på mølla og havren, fikk de en totalopplevelse, mener Hammonds.

Kunst eller vitenskap?

Å arbeide med kulturminner slik det ble gjort i *NåDa*-prosjektene, grenser mot vitenskap og viteninnsamling. Hva skiller kunstens metoder fra det en forsker kunne ha gjort?

– Som kunstnere jobber vi ut fra det spontane og kroppslige, og med drømmer og flytende tanker. Vi har ikke samme ansvar som en forsker overfor en «sannhet». Det vi skulle gjøre, var å skape et ærlig uttrykk ut fra vår opplevelse av møtet med mølla og havren. Kunst og vitenskap har mye felles, siden begge er kreative disipliner. Men kunsten handler mer om å søke overraskelser og stupe ut i det ukjente, mener Hammonds.

Skal vi ta ham på ordet, handlet *NåDa*-prosjektet mindre om industri-minner enn om å lære deltakerne å tenke. Med utgangspunkt i noe tilsynelatende trivielt, som en neve havregryn, kan vi få nye og ukjente perspektiver på det vante. Å frigjøre seg fra konvensjonen kan være en vanskelig prosess, men det er her kunstens hemmelighet ligger. Slik *Havremesterne* oppdaget at havre ikke bare kan spises, men brukes i visuelle uttrykk, rommet mange av søsterprosjektene egne overskridelser. Det spiller liten rolle om man bruker marmor eller havre – selv om resultatet nok blir mer bestandig med marmor. Materialet er mindre viktig enn refleksjonen over det man gjør.

Denne teksten ble første gang publisert i Periskop 6. februar 2019.

Innhold

10 prosjekter

35	Asker Kunstforening
45	Halden Kunstforening
73	Osterøy Kunstlag
83	Røros Kunstlag
101	Sandefjord Kunstforening
119	Sandnes Kunstforening
139	Sortland Kunstforening
149	Surnadal Kunstforening
167	Ullensaker Kunstforening
179	Volda og Ørsta Kunstlag

Asker Kunstforening

Holke

Kulturminne

Produksjon av isblokker fra innsjøer
og dammer for eksportmarkedet

Prosjektkunstner

Hilde Honerud

Medvirkende

Lærer Tone Valen- Senstad, Slemmestad
ungdomsskole, 24 ungdommer fra
10. trinn Slemmestad ungdomsskole
i faget Design Redesign, Alma Sanne
Hawker (forprosjekt Bondilia)

Samarbeidspartnere

Vollen Historielag, Asker bibliotek,
ordfører i Asker kommune Lene Conradi

Foto

Asker Kunstforening og Hilde Honerud

Økonomisk støtte

Sparebankstiftelsen DNB
og Vollen Historielag

Prosjektleder

Eli Alette Schøyen

I Asker startet *NåDa*-prosjektet med Bondilia, en husmannsplass fra ca. 1750, bebodd av husmenn, en isarbeider og kunstnere. Huset ble gitt som testamentarisk gave til Norske Billedkunstnere på 1900-tallet. Våre funn og undersøkelser av Bondilia ble presentert på en mindre utstilling august 2017, hvor arkitekt Alma Sanne Hawker hadde ansvaret for forprosjektet. Vi valgte å arbeide videre med ishistorikken i Asker, og vi beveget oss fra et hus som hadde vært bebodd av en svensk isarbeider med familie, over til produksjon av is-blokker som et fellesminne i Asker. Isproduksjon har vært en utbredt industri i kommunen.

Produksjon av is for eksportmarkedet hadde sin storhetstid i perioden 1850–1914. Isen ble produsert på naturlige og anlagte dammer, saget ut i blokker a 60×60×60 cm, og fraktet til isbaner før de ble sendt ned til fjorden og lagret i store is-hus frem til sommeren. Seilskipene hentet isen som ble eksportert til Storbritannia og andre land i Europa. Is ble en viktig næring og en betydelig eksportvare for Norge, en næring som sysselsatte norske og svenske arbeidere.

På slutten av 1800-tallet var Norge verdens største eksportør av is, som hadde betydning for bl.a. næringsmiddelindustrien, bryggerier og fiskeri inntil kjøleteknologien ble utviklet etter 1. verdenskrig.

Det finnes få fysiske minner igjen fra isproduksjonen, primært finnes gamle foto og kunstig anlagte dammer. Vi valgte å knytte til oss billedkunstner og fotograf Hilde Honerud som prosjektkunstner fordi vi ønsket en kunstner som kunne jobbe relevant med fotografi i prosjektet. Vi inngikk samarbeid med lærer Tone Valen-Senstad for 10. trinn i faget Design og Redesign ved Slemmestad ungdomsskole og hennes 24 elever. Det ble verksted, gamle foto, historier, frie uttrykk og gode samtaler om kunst, gallerier og ishistorikk. Det var stort engasjement blant ungdommene, mange ønsket å delta, både på verksted og som gallerivakter under utstillingsperioden. Elever deltok i monteringen og jobbet tett med Hilde Honerud i galleriet før utstillingen åpnet. Ungdommene var stolte av resultatet, og gode formidlere i møtet med publikum i utstillingsperioden.

Vi valgte at Hilde Honerud, som hadde vært på damjakt med Vollen historielag tidlig i prosjektet, skulle stille ut noen foto i tilhørende rom, som en respons på ungdommens nyproduserte verk med utgangspunkt i gamle foto. Det var særdeles interessant hvordan alle de deltagende ungdommene skapte sin stil, og gjorde ulike lesninger av det materialet de kunne velge fra.

Prosjektkunstner

Hilde Honerud

I vintermånedene 2019 jobbet jeg sammen med en gruppe fra Slemmestad ungdomsskole, men var også på befaringer til dammene i Vollen sammen med Terje Madsen fra Vollen historielag. Jeg så på is, gikk på is, tenkte på is, tegna på is, fotograferte is og snakka om is.

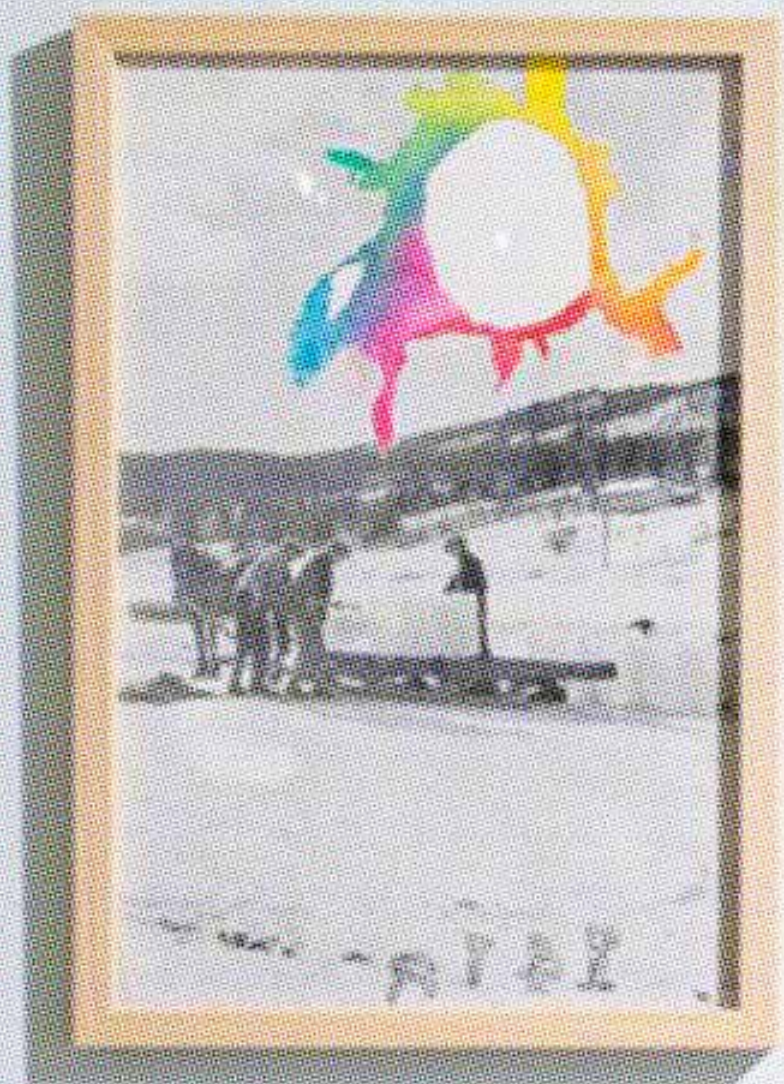
Tone Valen-Senstad, som er lærer på Slemmestad ungdomsskole tok godt i mot oss, og Prosjektet. Elevene var ivrige, og det ble fine samtaler, men også utrolig mange spreke verk.

Ved siden av is, snakket vi om hvordan det er å tenke fram en idé, og om friheten i å ikke alltid være like flink i alt. Elevene var også med i monteringsfasen, der de var med å jobbe i

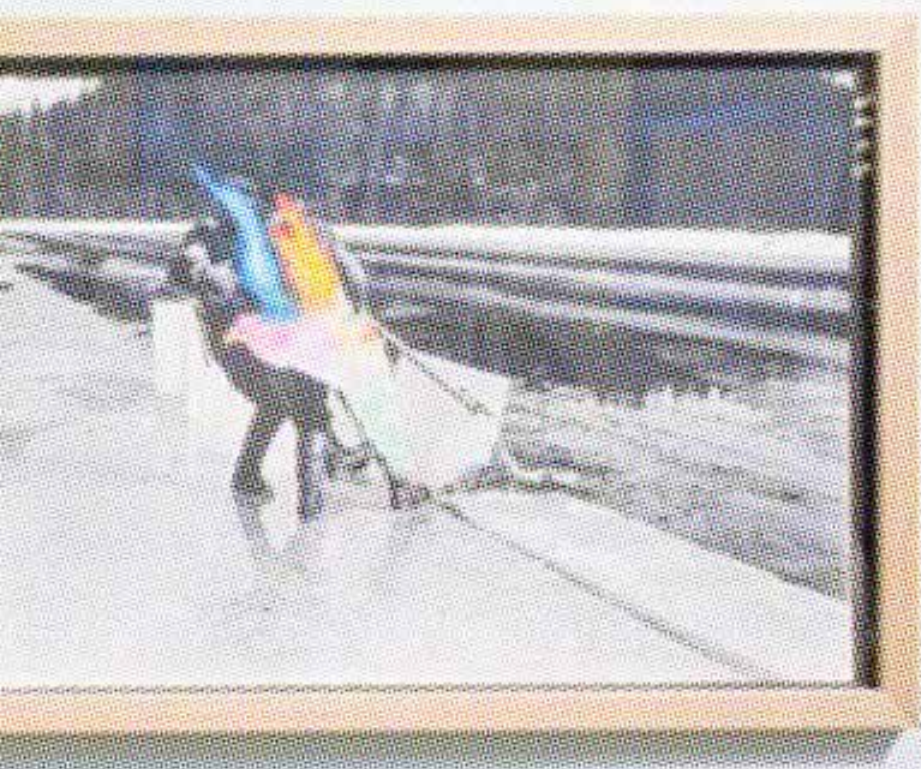
gallerirommet og tok kunstneriske valg om montering av utstillingen. Før jeg ble spurt om å lede Asker Kunstforenings *NåDa*-prosjekt visste jeg lite om den ganske spesielle eksportvaren, at bøndene i området fraktet tonnevis med is for millioner av kroner til England på synkeferdige holker seint på 1800-tallet, og at Asker har flere titalls konstruerte dammer fra den tiden. En underlig historie.

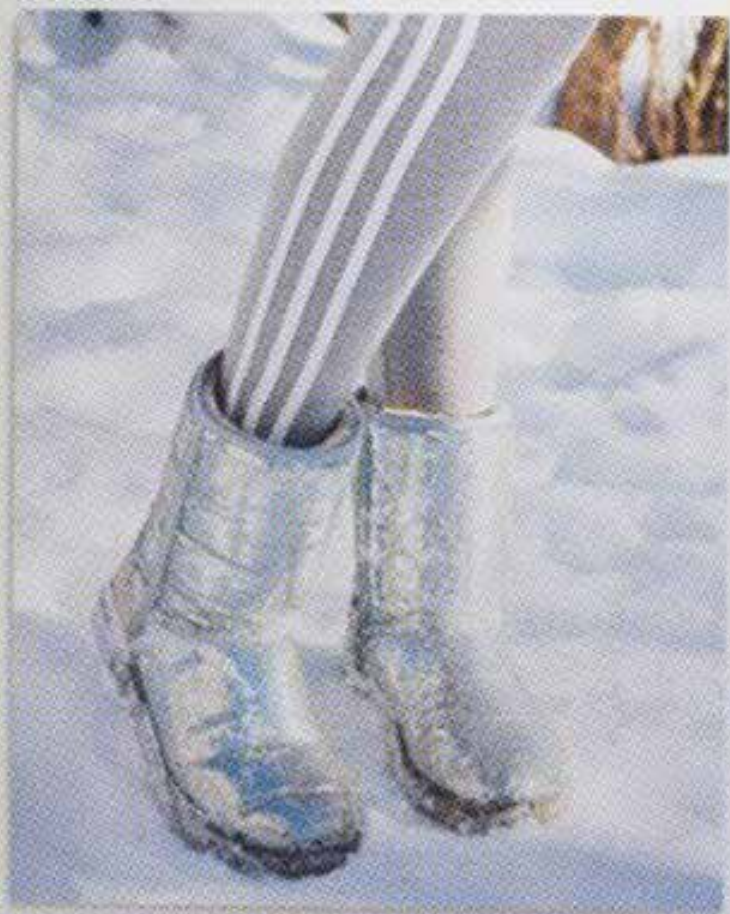

Halden Kunstforening

Spinneriet

Kulturminne
Spinneriet i Tistedal, Halden

Prosjektkunstner
Siri Austeen

Medvirkende

Prosjektleder Mona Espelien, pedagogiske ledere Lejla Cirkic og Hanne Røed, 28 ungdommer fra klasse 6A (2018) fra Tistedal skole; Andreas Bjørnsgaard Haugen, Bernard Ahmed Jørstad, Chris Julian Kirkbak Brynildsen, Dan-Eskil Jensen, Dwarozh Khoshnaw, Emeline Karlsen Tømmerås, Fillip Farstad, Helena Nordby, Ingrid Fratzke Elisø, Jesper Johansen Strømsborg, Liland Alloush, Lukas Nomell, Madeleine Olausen, Marius Larsen, Nicolai Smari Stensby, Noah Kulivert Lundseie, Noah Leander Strand Marthinsen, Noah Myhren-Larsen, Oda Alme-Didrichsen, Ole-Alexander Hoel Johansen, Oliver Emilio Larsen-Skovrand, Oscar Farstad, Robin Ødegård Albrigtsen, Samuel Meawe kanousseu, Sondre Signebøen, Sverre Karenus, Sandvik, Thea Josefine Sandberg, Tina Marie Ekstrand, Guri Dahl, Dennis Karlsson, Rahcel Dagnall, og Glenn M. Skibstad, deltok kunstnerisk på deler av prosjektet, Fam Holter *NåDa*-logoen websider/sosiale medier, Glenn M. Skibstad og Trond Arne Vangen montering av utstillingen, Svein Norheim historiske *NåDa*-vandringer, Stine Ripegutu foredrag om nåtidens tekstilforbruk, Østfoldmuseene v/ Lillian Nyborg åpnet opp museet «Nye væveri av 1707» i forbindelse utstillingen, Halden Kommune v/Inger Haugene åpnet utstillingen

Samarbeidspartnere

Norske Skog Saugbruks AS, Akershus energi AS, Østfoldmuseene, Halden kommune, Vognalliansen, Halden Video- og Smalfilmklubb, Idd og Ellingsdalen historielag, private eiere av stoffer fra den nedlagte tekstilfabrikken, Kunstnerkollektivet på Spinneriet, KanDuSi Halden, og Halden Arbeiderblad

Foto

Halden Kunstforening, Siri Austeen og Stefan Schröder

Økonomisk støtte

Sparebankstiftelsen DNB, Halden kommune, Østfold fylkeskommune og Sparebank 1 Stiftelsen Halden

Prosjektleder

Mona Espelien

Gleden var stor da vi i begynnelsen av mars 2017 fikk en telefon fra Norske Kunstforeninger om at vi var plukket ut til å delta i *NåDa*-prosjektet.

Arbeidet startet umiddelbart med å finne ut hvordan vi skulle klare å velge blant de mange kulturminnene vi har i Halden, hvordan vi skulle finne ungdommene til prosjektet, hvem skulle vi velge som kunstner osv. Det ble snart klart for oss at vi hadde lyst til å velge et kulturminne som ikke allerede var så kjent og hadde fått mye oppmerksomhet. I april fikk vi kontakt med Lejla Cirkic. Hun er lærer på Tistedal skole og hun formidlet levende om spennende prosjekter de allerede hadde jobbet med. Hun fortalte om sine elever og beskrev dem som utforskere, oppdagere, historikere, arkeologer, oppfinnere, arkitekter, kunstnere, musikere, dansere, akrobater, skeptikere og drømmere. Hun sa at de var nysgjerrige og elsket å oppleve nye ting og hadde stor vilje til å lære. Historie, natur, musikk og kunst var de spesielt interessert i. Vi følte oss heldige som hadde funnet gjengen vi ville jobbe videre med.

I begynnelsen av juni kom vi i kontakt med billedkunstner Siri Austeen. Siri har atelier i Halden og er en del av kunstnerkollektivet på Spinneriet i Tistedal. Austeen er lydkunstner med fokus på forholdet mellom lyd, sted og identitet, og av kunstens rolle knyttet til økologi og omstillingsprosesser i samfunnet. Siri hadde en idé om å jobbe med levendegjøring av en gammel lyktestolpe ute i skogen rett over fossen ved Spinneriet og benytte den som et anker, et møtested og plattform knyttet opp til utstillingsformatet. Det syntes vi var veldig spennende, og vi ønsket å utforske det mer. Lyktestolpen står på tomten til Norske Skog Saugbrugs AS, og vi fikk tillatelse til å benytte området til vårt prosjekt. Men Norske Skog Saugbrugs var konkurstruet og vi var usikre på om vi ville kunne få benytte området gjennom hele prosjektet. Spinneriet fikk derfor en større plass i prosjektet. Gjennom arbeidsprosessen viste det seg at mange av ungdommene hadde besteforeldre som har jobbet på Spinneriet. De ga stoffprøver fra produksjonen og mye interessant informasjon. Etter hvert ble området rundt Spinneriet og historiene derfor vårt kulturminne.

Etter møte med rektor Aud Pettersen-Solberg på Tistedal skole ble det klart at prosjektet gjennom

pedagogisk ledelse av Lejla Cirkic kunne gjennomføres på skolen og i skoletiden i tillegg til Siris atelier på Spinneriet. Dette var jo ikke et skoleprosjekt, men et kunstprosjekt med profesjonelle kunstnere som ble ledet av Halden Kunstforening. Ved å kunne bruke av skoletiden kunne vi sikre at alle 28 hadde like muligheter til å delta.

Etter å ha brukt våren på å få kontakt med ungdom, pedagoger og kunstnere, startet selve arbeidet høsten 2017 med å sette fokus på forståelsen av hva kulturminner og kunst er, og kan være. Gjennom ulike teknikker for sansning var målet å ta virkeligheten inn og rette oppmerksomheten mot opplevelsen og forståelsen av eget lokalsamfunn med dets rike industrihistorie. Med den forankringen ønsket vi å bringe materielle og immaterielle kulturminner videre inn i vår tid i form av refleksjoner og kunstneriske bearbeidelser. Her jobbet ungdommene individuelt og i mindre grupper i tråd med vår felles idé for utstillingen. Området rundt Spinneriet ble undersøkt gjennom sanse-tegninger, lydvandring, registreringsteknikker og lydopptak. Det ble også foretatt registreringer av kulturminnefunn ute i skogen. For å nevne noe.

Våren 2018 var det fokus på kunstnerisk produksjon til utstillingen. Selve utstillingen ble holdt i perioden 26. mai til 3. juni 2018. I tillegg var det besøk hos Halden Historiske samlinger i en avdeling som vanligvis ikke er åpent for publikum. Det var besøk hos Vognalliansen som restaurerer veteranbiler. To historiske *NåDa*-vandring ble gjennomført. En med 100 elever fra Tistedal skole og en åpen for alle. Vi hadde foredrag om nåtidens tekstilbruk. Østfoldmuseene åpnet for oss, slik at vi fikk se på den gamle spinnerimaskinen. Det var filmvisning med demonstrasjon av vevstolen med den siste som kunne operere den. Kunstnerkollektivet på Spinneriet hadde åpent atelier med *NåDa*-kafé.

Vi har gjennom *NåDa* lært at vi klarer å håndtere store prosjekter og gjennomføre dem. Vi kan samarbeide med profesjonelle kunstnere og andre organisasjoner i Halden og bruke prosjekter som dette både til å bli mer kjent i kommunen, og til å få i stand samarbeide med andre. Vi lærte også at vi ikke skulle gi opp, selv om vi fikk avslag på mange søknader om økonomisk støtte. Vi fortsatte å søke til tross for mange avslag, og lyktes etter hvert å få god støtte fra kommunen, fylkeskommunen og Sparebank 1 Stiftelsen Halden. Gjennom dette prosjektet forstod vi også hvor mye kunnskap og

erfaring vi kan få tilgang til ved å være i kontakt med Norske Kunstforeninger.

Det viktigste har vært at vi føler at vi gjorde en god jobb med planlegging og gjennomføring av prosjektet. At 28 ungdommer fikk et helt nytt syn på livet og kunnskap om lokal historie og samtidskunst. Det var viktig at det endte opp i en god utstilling, som vi alle var stolte av. At vi samarbeidet godt med alle involverte. Det var også spennende for oss alle å lære mer om hvordan profesjonelle kunstnere tenker og arbeider, og kunstnerne fikk kjenne på hvordan budskap gikk bedre inn hos elevene med god pedagogisk tilnærming.

I etterkant av prosjektet har vi hatt samarbeid om to arrangementer med det Idd og Enningdal historielag. Vi har hatt samarbeid med et forlag og solgt bøker på en utstilling med tema Fredriksten Festning. Vi har snakket med Østfoldmuseene om videre samarbeid og ikke minst, vi har fått bedre kontakt med representanter fra Halden kommune, som har ført til at Halden Kunstforening får disponere Fayegården på ubestemt tid. Vi har også fått god kontakt med kunstnerkollektivet på Spinneriet og er allerede i gang med å planlegge nye felles prosjekter. Ungdommene som var med i *NåDa Halden* har i etterkant blitt invitert med i et nytt prosjekt med kunstnergruppen Tenthaus. Vi har startet en barne- og ungdomssatsing i Halden Kunstforening og vi har definert en ny medlemsgruppe, U30, for medlemmer under 30. Et av styremedlemmene våre er valgt som barne- og ungdomsansvarlig og har denne publikumsgruppen som sitt fokusområde.

Vi er svært glade for at vi ble valgt ut til å delta i dette flotte prosjektet. Vi har lært utrolig mye og er mye bedre rustet til å delta i nye prosjekter.

Prosjektkunstner *Siri Austeen*

Da jeg fikk invitasjonen til å samarbeide med en gruppe på 28 ungdommer fra 6. klasse på Tistedal skole var det lett å takke ja. Jeg satt akkurat da med et prosjekt på blokka som spant ut fra en gammel gatelykt i en skog i Tistedal. Jordsmonnet langs Tistafossen var tettpakket av etterlatenskaper fra industri og menneskelig aktivitet. Mens jeg skriver dette kaster fossen seg fortsatt gjennom landskapet, som en flytende bauta i norsk

industri-historie. Jeg hadde ønske om å knytte forbindelser på tvers av fag og folk lokalt og dykket inn i prosjektet.

Etter mangeårig arbeid i Den Kulturelle Skolesekken var jeg også nysgjerrig på nye arbeidsformer. I *NåDa* øynet jeg muligheten for tid til fordypning, i produksjon av kunst, men også i det å rette fokus mot kunstens kognitive og sosiale prosesser – det at vi kan se på livet gjennom og med kunsten. *NåDa* kunne bli en ramme for kunstneriske undersøkelser av fortiden og gjennom det gi et nytt blikk på våre liv i samtiden.

Samarbeidet vårt skulle gå over en tidsperiode på ett år, fra høst 2017 til vår 2018 med jevnlige arbeidsbolker på 2-4 dager, fordelt på åtte treff. Vi skulle kun jobbe i skoletiden, men dette var ikke et *skoleprosjekt og arbeidet* foregikk ofte utenfor klasserommet.

Jeg pendler fra Oslo til mitt studio i det nedlagte spinneriet i Tistedal hvor vi er 16 kunstnere som har etablert et atelier-felleskap. Vi kaller det Fabrikkl. Lokalt sier de Spinneriet. Med 15 min. gangavstand til Tistedal skole blir mitt studio en av våre prosjektbaser og her starter våre undersøker av Tistedals rike industrihistorie.

Vi jobbet innenfor en sammensatt ramme av mandat, teoretiske, praktiske og tematiske undersøkelser, kunstneriske og pedagogiske idegrunnlag. For felles forståelse underveis hjalp det med utveksling av perspektiv i flere retninger samtidig. Vi spør oss hva kulturminner og kunst er – eller kan være. Vi benytter ulike teknikker for å ta inn virkeligheten, – som utgangspunkt for at kunst kan oppstå. Felles sanse-øvelser i studio leder til lydsafari og feltopptak ute, avstøpninger og visualiseringer i og av landskap og funn i bakken. Selvportrett i blinde, hvor den ene hånden vandrer overansiktet, mens den andre nedtegner impulsene på et stykke papir er utgangspunkt for blindtegnings av funn utenfor studio.

–«når man ikke ser, tegner man det man ikke ser med øynene» – som i et lyttende blikk.

Det lokale lydbildet i Tistedal preges av fossen – den aller viktigste aktøren for Norsk industrihistories spede begynnelse i 1813, da «Mads Wiels Bomuldsfabrique» (Haldens Bomullsspinneri) startet og holdt hjula i gang helt frem til 1971 da Halden-krisa satte inn.

Vi vasser i kulturminner. Regelen er at ingenting fjernes fra sitt funnsted, men derimot registreres og omdannes. Vi tar opp lyden av en

mutter, en håndsmidd spiker, en rusten gaffel, vi memorerer et sko-beslag med scanner og 3D-printer, avstøper funn i gips der de ligger, nedtegner kaffelokk som blindtegning på papir, fanger teksturen i slaggblokker ved bruk av frottage, beskriver og navngir i nye fortellinger, tekst-basert fakta og fiksjon i museal stil. Det finnes en ide om Hydras eksistens. Vi jakter på lyden av den med hydrofon og via selvbygde papphøytalere transmitteres et lydportrett av Tistafossen med dets vannånd.

Med kulturminner under skoa

Hvordan mottar vi fortiden i samtiden? Hva forteller kulturminnene oss? I samtdiskunsten er vi kjent med arbeidsformer som involverer dykk i arkiv, handling som undersøkende utgraving og avdekking, kunsten å gjenopprette, gjeninnføre, lette forskyvnings av vitnesbyrd og arkeologi som essensiell del av kunstnerisk innhold og form.

Cathrineholm jernverk ble grunnlagt i 1829 og lå rett nedenfor Spinneriet. I dette området fant vi en gjenglemt struktur av støpte slaggblokker; en støttemur for en vei ingen har brukt på lenge. Muren ble et medium for blindtegninger og vi løftet en bit av veggen med oss, i full størrelse inn i Fabrikkl1, ved bruk av frottage-teknikker overført til linosnitt, montert som multipler til ett verk.

Østfoldmuseene er ikke åpnet for publikum, men låser oss inn og forteller oss om kardeteknikker og industri-eventyr. Vi utforsker skogen, elvebredden og imaginære steder hvor sansene er våre fremste informanter. Feltopptak og lydbasert reportasjearbeid mikses til Safari Tistedal – en ny fortelling om det som har vært. En slusealarm blir komponert for slusene oppe ved utløpet av Femsjøen, slik at Fossekaller som oss kan få et varsel før vannet kommer fossende.

Haldensere har tidligere brukt ordet «indianere» om de som kom fra Tistedal. Under en lydvandring i skogen dukket begrepet opp igjen. «Beveg dere som indianere» var det noen som sa. Vi tok det til oss og forsøkte å bevege oss med ører over hele kroppen. Det var høst, jorda var myk og indianerne var tilbake.

– Nå har vi kulturminner under skoa!, bemerket en av ungdommene etterpå, og med det definerte han seg som del av en felles fortelling – som går videre.

Levende vev

Begrepet vev ble én modell for arbeidsprosessen vår med alle dets flettverk og forgreininger.

Mange i Tistedal har besteforeldre som jobbet i Spinneriet. Men hva vevde de? En dag dukket det opp stoffprøver fra et loft. Vi så på renninger, innslag og mønstre og startet en publikumsinnsamling annonsert gjennom Halden Arbeiderblad. Vi hentet kasser fulle av tekstil fra loft og kjellere. Stoffene ble utgangspunkt for et redesignprosjekt med kunstneren Glenn M. Skibsted og tre store lerret med variasjoner over vevrapporter kom til.

Vev er en kjent metafor. Begrepet Ur-vev er et fenomen, en påstand og prosjekt-tittel inspirert av Donna Haraway's begrep String figures – eller trådfigurer, laget med to hender og en trådstump. Et syssel man finner i mange ulike kulturer verden over. Vi lærer oss noen figurer. Om vi bytter ut hver finger med en person, forvandles trådfiguren til noe større, et felles prosjekt helt avhengig av hver enkelts evne til samarbeid og til å se seg selv som del av en helhet. Vi snakker om denne aktiviteten som et immaterielt, fremtidig kulturminne. Mens ti ungdommer øver på ur-vev-formasjonen Spinnerjenta fra Aremark og kaoset er i ferd med å ta overhånd, tar en gutt på sidelinja regi og roper

– Hallo! Beveg deg som en hånd! En livslang øvelse.

Underveis prøvde ungdommene seg som graffitimalere sammen med Dennis Karlsson. De lagde graffiti inspirert av kulturminner på taggeveggen i Halden. Veggen ga ekstra oppmerksomhet lokalt til prosjektet vårt.

Fotograf Guri Dahl og Bokverket driver Fabrikkl1s verksted for produksjon av bøker og publikasjoner. Guri viser oss hvordan informasjon struktureres og formidles i en publikasjon, men hva er egentlig viktig å bringe videre til fremtidens mennesker? Hvilke materialer overlever? Er det noe vi gjerne vil gi videre – helst ikke vil gi videre? Økologi og arkeologi. Ungdommenes redaksjonelle grep og individuelle oppsummeringer blir til 28 helt unike Artist books.

Vi samler til slutt ett års arbeid til en utstilling i Scenerommet i Fabrikkl1 mai 2018 og inviterer til publikumsarrangement underveis, for å belyse historiske og nåtidige perspektiv forbundet med lokale kulturminner. Det blir historiske vandring-er i Tistedal, filmvisning om praktisk håndtering av spinnemaskiner og foredrag om dagens kles-

industri og forbruksmønster. Atelierfellesskapet i Fabrikk1 og Østfold Historiske samlinger åpner sine dører.

Takk for samarbeidet til Halden Kunstforening og Tistedal skoles fantastiske elever og lærere. Takk også til kunstnerne som bidro inn i prosjektet.

Deltager

Thea Josefine Sandberg

Jeg heter Thea og går i 6. klasse på Tistedal skole. Mine første tanker om da Lejla og Hanne sa at vi skulle være med på NåDa-prosjektet var: «Oj, så spennende!» Jeg er veldig nysgjerrig på å lære! Det som var nytt for meg var at vi alltid måtte jobbe teoretisk før vi jobbet praktisk. Det tok tid, men man så at det lønte seg. Jeg mener at NåDa-prosjektet handler om det å lære hva som skjedde i nærmiljøet før i tiden og vise det for publikum på en ny måte gjennom kunst. Helt fra starten har jeg tatt mye bilder og dokumentert alt som har skjedd. Jeg mistet dessverre disse bildene og dro ned på Spinneriet etter skoletid og tok nye 60 bilder.

Jeg skal helt ærlig si at sansedelen av prosjektet har vært litt kjedelig. Det jeg syntes var mest kjedelig var å gjøre noen av de samme øvelsene gang på gang. Å jobbe slik er nytt for meg fordi vi aldri har jobbet sånn på skolen. Men jeg har aldri gitt opp og aldri klaget, fordi når ting har vært kjedelig så ser jeg utstillingen der fremme og tenker «Jeg gjør det for utstillingen».

Jeg gleder meg ufattelig mye til utstillingen! Det å gå rundt i et rom og kunne si at det her har jeg vært med på å lage til både kjente og ukjente blir spennende. Folk kan komme bort til meg og spørre om historie og kunsten vi har laget.

Noe av det vi har gjort er frottage av slaggveggen (en støttevegg laget av rester av smeltet jern fra Cathrineholm), så overførte vi mønsteret videre til linoplater og risset inn vårt eget bumerke på, som en bit av oss selv på den gamle veggen. Slik får vi slaggveggen i virkelig størrelse, bare at vi viser det i linosnitt. Vi laget lydkomposisjoner med lyder vi selv skapte med kropp og i naturen. Min gruppe lagde en slusealarm fordi vannet ved Spinneriet kommer og går plutselig og uten forvarsel, det synes vi hadde vært nyttig å ha. Det jeg syntes har vært gøyest er linosnitt fordi da fikk vi både male, skjære og fikk prøvd oss på flere ting.

Jeg fikk også være med på et fotomysterium. Vi fikk et postkort fra 1896, og så skulle vi finne ut akkurat hvor bildet ble tatt. Etter en del locations fant vi ut at Solheim senter i Halden var det rette stedet. Da vi fant stedet ble vi kjempeglade og stolte. Jeg likte veldig godt det at vi fikk en oppgave så kunne vi forme og gjøre den litt som vi ville.

Lydkunstneren, Siri Austeen, som vi har samarbeidet med har vært megaflink, hun har hjulpet oss og åpnet studioet sitt i Spinneriet for oss. Etter hvert fikk vi jobbe med kreative Glenn Skibsted, han er en figurativ maler og han har lært oss å blande farger og lage nye stoffdesign med utgangspunkt i gamle stoffer fra Spinneriet som vi fikk påvirke selv. Disse malte vi på store lerret. Sammen med dyktige fotograf, Guri Dahl, skal vi lage vår egen katalog om vår reise og bilder fra arbeidet med NåDa-prosjektet.

For en liten stund siden var vi en gruppe som lagde store trådfigurer, HA og ordføreren kom for å se og ville høre mer om det. Disse trådfigurene forteller også en historie. På utstillingen håper jeg at folk forstår hvor mye arbeid vi har lagt i det og hvor mye vi har lært oss på kort tid. Jeg syntes det er veldig gøy at vi får lære ting som andre ikke har mulighet til og at om noen hundre år kan våre tipp, tipp, tippoldebarn se og lese om arbeidet vi har gjort.

Jeg er veldig glad for at våre lærere sa ja til å bli med på dette prosjektet! Vi har lært mye om Haldenhistorien som andre elever i Halden ikke kan noe om. Bare tenk på Spinneriet som står der nede og folk som går forbi hver dag og ikke aner hva som skjedde der, men det vet vi.

Jeg føler meg mye rikere på alle minnene og alle opplevelsene vi har fått.

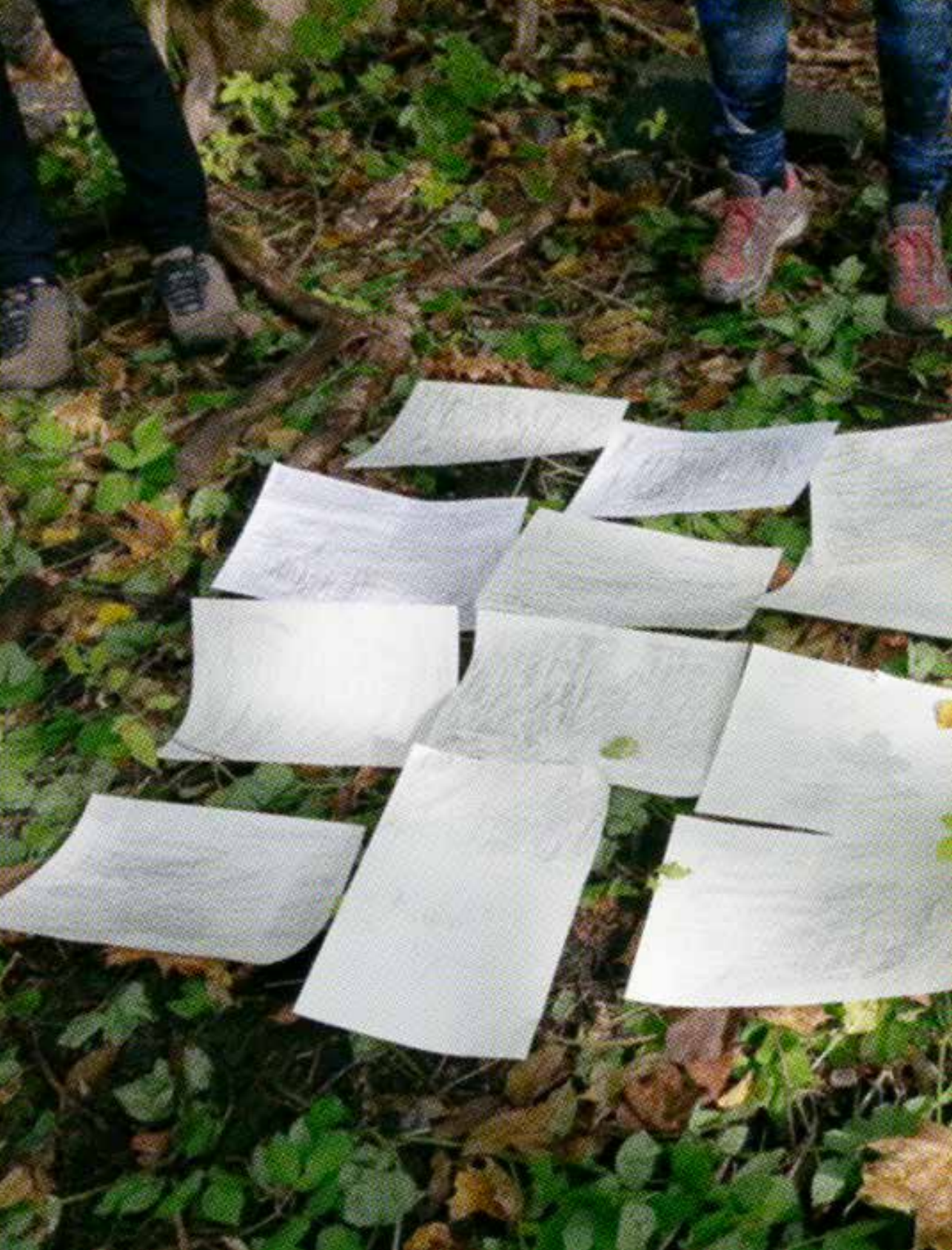

Osterøy Kunstlag

NåDa Osterøy

Kulturminne
Amerikakofferten

Prosjektkunstnar
Shwan Dler Qaradaki

Medverkande
Marie Vevle Hartveit, Amalie Myking,
Aleksandra Wilk, Madelen Louise Bruås,
Sofie Hegg-Lunde, Sunniva Hegg-Lunde

Samarbeidspartnarar
Eigarane av dei verna sjøhusa i Mjøsvågen,
Osterøy museum, Vener av Mjøsvågen,
Vestnorsk Utvandringssenter på Sletta
i Radøy kommune, Osterøy Reiselivslag,
Folkeakademiet på Osterøy, Hamre
kyrkje/Hosanger kyrkje, Reidun Horvei

Foto
Osterøy Kunstlag

Økonomisk stønad
Sparebankstiftelsen DNB

Prosjektleder

Else-Karin Tysse Bysheim, Åse Nilssen, Cathrine Bysheim og Lovise Hole

Osterøy kunstlag driv Galleri Mjøsvågen i bygda Hosanger på Osterøy utanfor Bergen. Galleri Mjøsvågen har sommarsesongen som utstillingsperiode. Galleri Mjøsvågen sine utstillingar har oppgjennom åra vorte godt besøkte og det kjem like mange besøkande frå Bergen og kringliggande kommunar som frå nærmiljøet. I Mjøsvågen står kulturminna på rekke og rad rundt den lune vågen. Her var det kisteverkstader, smier, treskoverkstad, metallstøyper, møbelfabrikk og dampskipskai med restar etter eit meieri. Her har vore røykeri, skraphandel, farger, garveri, ullskoproduksjon, knottproduksjon, strømpfabrikk og meir til – eit eventyr av tiltaksløst og skaparglede gjennom generasjonar. Her har bøndene i bygda skaffa seg kjærkomne ekstrainntekter som smedar, gjørtlarar, treskomakarar, kistemålarar, rosemålarar m.m. Husa i Mjøsvågen vart verna i 2001, og Vener av Mjøsvågen mottok i 2005 Arild Haaland sin vernepris for arbeidet som er gjort for å ta vare på dei unike bygningane, og som stimulering til vidare arbeid.

Mjøsvågen syner kulturminne for gründer-skap, attåttnæring og industri heilt tilbake til 1800-talet, og var difor ein velegna plass for *NåDa*-prosjektet. Målsetjinga for prosjektet var at Osterøy Kunstlag skulle setja fokus på dei unike kulturminna og lokalhistoria kring Mjøsvågen, samstundes som me ynskde at dette skulle få stor betydning for rekruttering av fleire medlemmer til kunstlaget og meir aktivitet i Mjøsvågen. På kort sikt ville me at prosjektet skulle skape inspirasjon og entusiasme, og på lang sikt ville me gjera kunstlaget meir synleg som ein visningsstad for samtidskunst. Me tenkte at samtidskunsten skulle gje oss nokre nye tankar og syn på dei gamle kulturminna, at det kanskje kunne vera med å syna oss noko som me ikkje visste at me ikkje visste.

Me tenkte at samtidskunst og dei lokale kulturminna i Mjøsvågen saman skulle danna ei plattform for refleksjonar rundt historie, stad og identitet, samfunn og kultur. I valet av kulturminne la me vekt på at det skulle være knytt til ei aktuell problemstilling for vår tid. Difor tok me utgangspunkt i

«Amerikakofferten», ei form for kiste som vart produsert i kisteverkstadane i Mjøsvågen i siste del av 1800-talet. Kring 1870-80 åra vart fem naust i Mjøsvågen bygd om til kisteverkstader med produksjon av kister i ulike storleikar for sal i Bergen. På den tida var det stor utvandring til Amerika og «Amerikakoffertar» vart produsert til langt ut på 1900-talet.

Dei fleste som utvandra til Amerika hadde med seg denne kofferten med sine kjæraste minne frå heimlandet oppi. Dette var i ei tid då me i Noreg var så fattige at ein tredjedel av befolkninga utvandra til Amerika for å få eit betre liv der. Dette er eit tema som er svært aktuelt i våre dagar, med notidas innvandring og flyktningestraum.

Me valde å samarbeide med kunstnaren Shwan Dler Qaradaki. Qaradaki er født i 1977 i Suleimani i Irak, og bur no i Oslo. Shwan Dler Qaradaki kom til Noreg som flyktning i 1999. Og no er han ein etablert og anerkjent kunstnar i Noreg, som har stilt ut ved fleire av våre viktigaste institusjonar og mottatt store stipend og fleire prisar. Han har også turnert i store delar av Noreg og brukt mykje tid på å formidle historia om ein oppvekst i krig, og korleis han brukte to og eit halvt år på flukta frå irakisk Kurdistan til Noreg, i filmserien *Salte Kyss*. Gjennom filmene får han synleggjort flyktningane gjennom ansikt, stemme og bilete. Shwan vitja oss i Mjøsvågen 2. oktober 2017 og me tok han med rundt om i sjøhusa og synte han kister, tresko og anna som var i husa. Shwan laga ein filmsnutt og Lovise og Cathrine laga ein PowerPoint-presentasjon som dei tok med seg til Osterøy ungdomskule og Osterøy vidaregåande skule. Det meldte seg på seks flotte, flinke og engasjerte jenter i alderen 14 til 21 år.

Shwan Dler Qaradaki kom til Mjøsvågen fredag 31. august og, i vel ei veke frå 31. august til 9. september, jobba Shwan og ungdommane med prosjektet. Laurdag 1. september hadde me offisiell prosjektstart. Lena Eikeland Kutschera frå Vestnorsk utvandringssenter på Sletta hadde eit foredrag der utvandringa til Amerika vart formidla. Ho tok med seg eit utval av dei norske utvandrarane tok med seg i Amerikakofferten då dei reiste frå gamlelandet for å gjera lukka i «The Land of Dreams». Med drakt og gjenstandar gav ho ei innføring i den norske utvandringa til Amerika. Etterpå fortalte Shwan om seg sjølv og si historie som flyktning gjennom Europa og som innvandrar i Norge. Han synte filmen sin; *Til mine barn*. Ei

svært rørende og sterk opplevning for alle oss som var der. Søndag 9. september var sjølv utstillingsopninga – eit svært vellukka arrangement! Shwan og ungdommane hadde teikna og måla på veggane inne i eit av sjøhusa der og det var rett og slett fantastisk det dei hadde fått til. Det var høgtidleg opning med talar, musikalske innslag, mat og drikke.

Shwan fekk veldig fin kontakt med ungdommane, han såg kvar og ein og fekk god dialog med dei. Han laga kurdisk mat ein dag og serverte ungdommane og oss andre som var med på prosjektet. Shwan laga også same maten til opninga og me andre laga norsk mat. Ungdommane har meldt tilbake om varige, gode og sterke minne, og nokre av dei vil gjerne vera med vidare i kunstlaget. Det vart ei sterk og kjenslevar veka for oss alle som deltok.

Det siste arrangementet i regi av *NåDa* var torsdag 20. september med framsyninga *Migrasjon – Tonene dei bar med seg over havet* ved Reidun Horvel. Framsyninga er bygd rundt ei fiktiv historie om 16 år gamle Olina, som på 1800-talet tek farvel med heimbygda og legg ut på den lange reisa mot det lova landet. Musikken i framsyninga bygger på folketonar og songer som utvandrare tok med seg frå heimlandet.

Me ynskjer å bygge vidare på dette prosjektet. Kulturminna i Mjøsvågen ligg der og kan nyttast til fleire ulike kunstprosjekt med same tema.

tegneprosessen og tegne på hverandres tegninger. Dette oppnådd vi med stor varsomhet for å ikke trække på hverandres meninger eller tegning, selv om vi kunne være uenige i noen punkter.

Utgangspunktet for noen av tegningene var inspirert av tegneseriestetikk, historiefortelling, fotografier på nettet og impulsive tegninger. Et eksempel på dette var en tegning av Det hvite hus i USA som vi «okkuperte» i vårt nye samfunn og gjorde om til et bibliotek.

Målet var å bevisstgjøre deltagerne, gjennom å jobbe med tegning, om deres lokale historie kontra dagens aktuelle problemstillinger knyttet til innvandringsproblematikk.

Prosjektkunstner *Shwan Dler Qaradaki*

Vi brukte galleri rommet som arena til å utforske og gjenscape lokalhistoriske hendelser med temaet nåtid og fortid, gjennom tegning. Utgangspunktet vårt var norsk utvandringshistorie i kombinasjon med hendelser relatert til nåtiden. Hele ideen var å se på gallerirommet som et «nytt samfunn», der vi kunne bygge samfunnet selv gjennom tegning. Hva slags samfunn ønsker vi å ha/skape når vi flytter til nye omgivelser?

Ungdommene ble oppfordret å reflektere rundt utfordringer knyttet til utvandring og innvandring i både fortid og nåtid. Dette innebar å undersøke både de sosiale, kulturelle, politiske og religiøse sidene i et nytt samfunn som man ønsker å bygge. Alle i gruppen var med på å danne og bygge det «nye samfunnet». Samarbeidet ble dannet gjennom å ha kontinuerlig gjennomgang av

Røros Kunstlag

Levd liv i Bergmannsgata gjennom 350 år

Kulturminne

Levd liv i Bergmannsgata gjennom 350 år

Prosjektkunstner

Vegar Moen

Medvirkende

Ungdom i kjerneprosjektet med Vegar Moen; Johannes Hofstad, Jesper Bordvik, Sara Bordvik, Maria Brattås, Anna Linnea Fjellheim, Maajja Krihke Fjellheim, Ronja Jacobsen, Aina Kurås, Aina Haugom Nordfjell, Laila Haugom Nordfjell, Anna Harsjøen Nordfjell, Oliver Nøkleby Nyrud, Liv M Sandnes, Marie Hollum Skogås, Lauritz Klemmetvold Sperle, Vanja Tørresdal, Elise Opdal Unsgård, Lise Birkeland Velzen, Synne Øglænd og elever ved Røros videregående skole; Victoria, Laila, Mari, Martyna, Julie, Mari, Ingrid og Semret, elever ved Røros videregående skole med faglærer Anita Nordbrekke; Ylva Renée, Dina Helén, Vanja, Oline Elisabet, Jonas, Nora Emilie, Richard og Erle, elever fra 3.klassetrinn (2018) og 4. klassetrinn (2018/19) ved Røros skole og Røros kulturskole

Samarbeidspartnere

Rørosmuseet, Røros videregående skole ved Anita Nordbrekken, Røros skole ved Sofia Staverløkk, Røros kulturskole, Røros husflidslag, ressurspersoner innen kunst og kulturlivet på Røros, Bergstaden Shakesperianerensemble, Lysstrålesenteret

Foto

Røros Kunstlag og Vegar Moen

Økonomisk støtte fra

Sparebankstiftelsen DNB, Røros kommune, Rørosbanken, Sparebank 1. Rema Røros og Coop Domus Røros har bidratt til serveringen på gatedagen. Lysstrålesenteret har bidratt med lokaliteter og reduserte priser på servering

Prosjektleder

Ann-Eliz Held

Bergstaden Røros er kjent for sin gruvedrift gjennom 350 år og sine mange kulturminner. Da Røros Kunstlag fikk mulighet til å delta i *NåDa*-prosjektet, ble det invitert til et idémøte med bred deltagelse fra Rørosmuseum, kulturskolen, skolene, kunst og kulturlivet, historie og museumslaget, husflidslaget, fylkeskommunen med flere. «Levd liv i Bergmannsgata gjennom 350 år» ble valgt som prosjektets tema. Røros kobberverk var i drift fra 1644 til 1977. Det var opprinnelig smelthytta på verket som bestemte plasseringen av Bergstaden. Bergmannsgata var den gang et aktivt sentrum for trafikken til smelthytta, handelsvirksomhet, bosted og møteplass. Fra å være et aktivt og yrende sentrum, fremstår gata for mange i dag som et sesongmessig stille museumsområde. Mange har uttrykt bekymring over utviklingen og flere ønsket at barn og unge kunne lære mer om historien bak fasadene gjennom dette prosjektet, om hvordan de som bodde i sentrum levde. Målet har derfor vært å skape interesse for det levde livet i Bergstaden, og at samtidskunst og lokale kulturminner kunne sette i gang refleksjoner rundt historie, sted, identitet, samfunn og kultur hos deltagerne. Og ikke minst at de unge kunne få erfaring med samtidskunst som uttrykksform med innblikk i hvordan en samtidskunstner arbeider.

Vegar Moen ble valgt som prosjektkunstner, både ut fra hans brede kunstneriske erfaring, hans omdømme, samt hans tydelige engasjement for oppgaven. Vegar er opprinnelig fra Røros, bor i Sverige og er en anerkjent kunstner og fotograf, med bruk av storformatkamera som sin metode. Vegar har underveis i *NåDa*-prosjektet delt raust av sin kunnskap, hatt foredrag, vist eksempler fra tidligere arbeider, luftet ideer og funnet løsninger i samarbeid med deltagerne. I prosjektet har Vegar Moens og de unges samarbeid resultert i fire unike fotoserier. Bildene er tatt med storformatkamera, noe flere av deltagerne i prosjektet har fått prøve seg på. Både for deltagere, kunstlagets arbeidsgruppe og samarbeidspartnere har det vært lærerikt å se hvordan Vegar jobber og utrolig inspirerende å høre han fortelle fra sitt arbeid i inn og utland.

I tillegg til kjerneprosjektet med Vegar Moen, har det vært flere tilbud og aktiviteter tilknyttet prosjektet i prosjektperioden. Dette omfatter;

- Utstilling på Kafe Lysstråle ved Rørosmuseum, med Sverre Ødegårds skisser og kulturhistoriske tegninger fra området. Det var lagt inn oppgaver som publikum kunne bryneseg på. Rørosmuseum bidro både sommeren 2018 og 2019 med guide og gatevandring med spennende fortellinger fra tidligere tider.
- Forming av snøskulpturer med kjente Rørosmotiv utført av elever fra kulturskolen ved faglærer Trond Hagaas og hans medhjelpere.
- *NåDa*-inspirert «sommerhilsen» til besøkende i gata ved 3. klassetrinn ved Røros skole og faglærer Sofia Staverløkk. Elevene hadde tegnet og skrevet hilsener til venner, kjente og besøkende som de hang på et tre. Treet skapte stor oppmerksomhet for besøkende i gata og ble hyppig avbildet av turister.
- Helgesamling med temaet «malegleder» ved Ivar Vaa, tidligere lærer ved Røros videregående skole og lokalt kjent maler.
- *NåDa*-tilknyttet prosjekt ved Røros videregående skole, VG1 design og håndverk og yrkesfaglærer Anita Nordbrekken. Elevene hentet sin inspirasjon hos Rørosmuseum samt ved besøk i gata. Resultatet ble ulike kreative kunstneriske uttrykk. Arbeider med alt fra strikket «Bergmannspute» med fargevalg fra dører/hus, interiørmodell, malt bilde fra bakgård, foto med «soldatuniformer» til håndlaget figur.
- Grafikkurs med dyptrykkteknikk ved billedkunstner Randi Beck. På dette kurset ble deltagerne så engasjerte at de hadde lyst til å fortsette.
- Kulturhistorisk gatedag/generasjonstreff. Guidet gatevandring ved Rørosmuseum. Utstilling av Røros videregående skole VG1 sine prosjektresultater. 4. klassetrinn med 50 elever fra Røros skole deltok ved å ta i bruk gata som kunstnerisk klasserom. Elevene tegnet gruppevis sin tolkning av gata før og nå, under ledelse av faglærer Sofia Staverløkk og lærere ved Røros skole. Vi hadde visning av leker fra gamledager ved Røros Kunstlag og Røros husflidslag. Billedkunstner Oddvar Siksjø hadde arbeidsdag i gata og viste hvordan han arbeider. Datavisning fra kjerneprosjektet ved Vegar Moen. Teatertablå med utgangspunkt i et avsnitt i en av Falkbergets bøker ved Shakespearianer-ensemblet arrangert av musiker og teaterentusiast Arnt Erik Bukkvoll.

Samlet gav tilbudene og aktivitetene de unge et rikholdig tilbud med god bredde og mange muligheter til å delta.

Samarbeidet med dyktige kunstnere, fagansvarlige på flere klassetrinn samt interesserte og velvillige kontaktpersoner hos prosjektets øvrige samarbeidspartnere har vært avgjørende for gjennomføring av prosjektet. Rekruttering av ungdom har dels skjedd gjennom dette kontaktnettverket, dels via åpne utlysninger og direkte kontakt der man har kjent til enkelte ungdommer med det aktuelle interesseområdet.

Det har samlet deltatt 29 ungdommer i kjerneprosjektet med Vegar Moen, 22 på andre tilbud, og en større gruppe elever ved 3. klassetrinn fra Røros skole sommeren 2018. I mai 2019 deltok 51 elever fra 4. klassetrinn ved Røros skole med «gatetegninger» under den kulturhistoriske gatedagen. Totalt har 118 ungdommer deltatt i tilbud/aktiviteter i regi av *NåDa*-prosjektet på Røros.

Utstillinger og visninger av arbeider startet sommeren 2018 med første del i kjerneprosjektet, fotoserien *Je å*, på Lysstråle galleri. Utstillingen sto fra sist i juni til ut september. Samtidig monterte Rørosmuseet en fotomontasje med tegninger og skisser fra gata. Sommeren 2019 har kjerneprosjektets utstilling *Strangers in Town* vært utstilt i smelthytta på Rørosmuseet.

Prosjektet Sørsamer 2018 ble vist ved Lysstråle galleri sommeren 2019. Bilder fra grafikkkurs og videregående skoles *NåDa*-prosjekter ble vist på Lysstråle kafe i samme tidsrom.

Et av kjerneprosjektene ble en serie fotografier av unge i deres festdrakter. I tillegg til kontakter via husflidslaget, ble det lagt ut en åpen invitasjon på kunstlagets Facebook-side. Aina Norefjell tok kontakt.

«Vi tok kontakt med kunstner Vegar Moen etter å ha hørt om *NåDa*-prosjektet fordi vi mener den samiske kulturen har en naturlig del i et kunstprosjekt som skal illustrere kulturarv fra et samtidsperspektiv. Røros er et multikulturelt sted, og det har innvirkning på hvordan ulike kulturer har og fortsatt sameksisterer med hverandre. Det samiske folket har i Norges historie vært mer eller mindre skjult, spesielt i sørområdene, og Røros er intet unntak. Som unge samer som vokser opp i dag er det viktig for oss å ta tilbake vår plass i historien og styrke vår posisjon i samfunnet. Dette er

hovedgrunnen til at vi ønsket å stille som modeller i *NåDa*-prosjektet. Det er noe poetisk over å fotograferes i våre tradisjonelle samiske drakter midt i Røros sentrum, med et kamera som har eksistert like lenge som undertrykkelsen av våre forfedre har. På bildet er vi sterke, synlige og stolte. Det er akkurat det uttrykket vi ønsker. Det er fantastisk å få representere vår kultur i en gate formet av handelsmenn, lasskjørere, vaskarryss, polsdansere, Johan Falkberget, sterke kvinner, tyskere og spelmenn. Vi takker Vegar Moen og Røros Kunstlag for muligheten, og for den flotte fremstillingen vi har fått.»

– Aina Nordfjell

To av guttene i prosjektet *Skins* forteller;

«Det var veldig kaldt og jeg frøys mye og så var det søndag, da har jeg mest lyst til å gjøre ingenting. Men han var utrolig hyggelig og hadde et spennende og gammeldags kamera. Under fotograferingen var det litt vanskelig å stå stille når det var så kaldt og det tok veldig lang tid å ta hvert bilde, men det var også spennende. Han instruerte meg til å stå i ulike stillinger og jeg likte det veldig godt. Jeg fikk veldig gode tilbakemeldinger og følte det var fint og få vist frem kostymet mitt som jeg har jobbet med så lenge og så var det veldig tøft å være en Ork på fjellet på Røros. Vi fikk tre av fotografiene og jeg ble litt overrasket. Litt usikker på hva jeg syntes, litt merkelig å se det i sort/hvitt, men de var litt kule også. Ett av bildene var av meg og mamma og det var awkward!»

– Lauritz

«Det har vært veldig morsomt å arbeide med Vegar Moen. Med din hjelp har kostymene mine nådd nye høyder. Lærerne mine og medelevene mine likte utstillingen. Din støtte og hjelp har fått meg til å jobbe bedre og mer enn noen gang ... »

– Johannes

Prosjektkunstner

Vegard Moen

Det har vært en stor fornøyelse å få samarbeide med ungdommene på Røros og Røros Kunstlag om *NåDa*-prosjektet. Våren 2018 ga jeg en offentlig presentasjon på Kafe Lysstråle i Bergmannsgata, viste bilder og fortalte om arbeidene mine. Vi diskuterte hva jeg kunne bidra med og hvordan vi best mulig kunne nå ut til de interesserte. Sommeren 2019 ga jeg en oppsummering av prosjektet med bildevisning og fortalte om ideene. Også de prosjektene som ikke ble med på utstillingene ble presentert. Til sammen 29 ungdommer var involvert i fire forskjellige prosjekter mellom februar 2018 og juni 2019: *Je å*, *Kulturminner med hendene*, *Bunader* og *Skins*.

Det ble tre utstillinger. Sommeren 2018 på Lysstråle Galleri og sommeren 2019 i Rørosmuseet og i Lysstråle Galleri. Gjennomgående for prosjektene var fotografering med analogt storformatkamera.

Ettersom kulturminner på Røros i stor grad består av arkitektur og bebyggelse, er det tekniske kameraets muligheter relevant. Denne typen fotografering er den mest nøyaktige måten å dokumentere på. Vi hadde gode diskusjoner om det kunstneriske innholdet og jeg prøvde å formidle hvordan jeg selv tenker og jobber.

I mars 2018 fikk jeg møte en klasse ved Røros videregående skole, avdeling for håndverk og design. Det var åtte jenter i klassen. Vi gjennomførte to prosjekter: *Selfies* og *Je å*. I *Selfie* fikk hver enkelt fotografer seg selv med storformatkamera og snorutløser. Det er stor forskjell fra en selfie tatt med mobilen til en selfie på 8x10 tommers negativ. *Je å* var inspirert av MeToo-bevegelsen. Deltagerne ble invitert til å skrive et MeToo-statement på en T-skjorte eller strikke en MeToo-genser, og så bruke seg selv som modell i et iscenesatt fotografi med kulturminner på Røros. Vi diskuterte forskjellene mellom kunst og journalistikk. Jeg hadde sett for meg at MeToo var et tema som skulle passe bra til disse 17–19 år gamle jentene. Dessverre ville ingen av dem stå fram med statements, og ingen ville vise fram ansiktet sitt i en slik sammenheng. Dermed kom vi fram til at de fikk være anonyme. Vi brukte velkjente tømmervegger og dører langs Bergmannsgata som bakgrunn og fotograferte hver enkelt med mobiltelefonen sin bak ryggen. På mobiltelefonene kan man se nøyaktig plassering.

Bildene uttrykte plutselig noe helt annet og handlet om å være tilstede i en verdensarv, men likevel ikke ... Disse åtte bildene ble kopiert i størrelse 125×100cm og seks av dem ble vist i Galleri Lysstråle sommeren 2018.

Den opprinnelige ideen jeg hadde til *NåDa*-prosjektet var å fotografer ungdommer fra Røros som former kulturminner med hendene. Et kulturminne, det er jo et minne. Noe vi har i hodene våre. Jeg tenkte på hvordan de kjente stedene kunne fotograferes på en annen måte. For eksempel Røroskjerka. Kan den fotograferes uten å fotografer den? Ikke fotografer kulturminnet i seg selv, men fotografer et menneske som tenker på kulturminnet. Lukker øynene og ser kulturminnet inne i seg. Hvordan kan vi formidle kulturminner uten redskaper som fotoapparater, malerpensler, blyanter, keramikkovner etc.? Hvis vi tar bort alle verktøyene? Prosjektet ble til ungdommer som former minnet av et kulturminne med hendene. Denne serien ble likevel ikke vist på noen av utstillingene.

Der jeg bor nå, i Skåne, har folkedrakter en helt annen betydelse enn på Røros. Mange steder i Sverige forbindes det med nasjonalisme å kle barn i bunad. På Røros er bunaden et praktisk og varmt klesplagg som man er stolt av. Denne forskjellen er interessant. Kunstlaget hjalp meg å finne fram til barn og ungdommer som ville bli fotografert i bunad. Jeg kom også i kontakt med sørsamer, seks jenter som ville bli fotografert i sine gaptaer. Jeg tenker på draktene som kulturminner.

Under perioden med *NåDa* sendte vi ut meldinger om at jeg ønsket å komme i kontakt med ungdommer som kler seg i egenproduserte drakter inspirert av filmer og dataspill. *Skins* er en betegnelse på kostymer og effekter man kan bytte eller kjøpe til seg i dataspill. Man kan se ut som andre enn den man er. Eksperimentere med ulike roller. Noen går et steg videre og lager egne drakter hjemme av materialer som kartong, tape og velbrukte tekstiler som de maler og dekorerer. Utrangerne eiendeler som finnes i garasjen eller lengst inn på kvisten. Billige råvarer. Gjenbruk av søppel. Jeg oppdaget dette gjennom mine egne barn, men det foregår overalt. Det er de samme spillene og filmene som gjelder. For mange blir dette et første møte med håndverk på eget initiativ. Draktene sier mye om tiden vi lever i. Jeg kom i kontakt med noen gutter som lager egne drakter. Dette ble et prosjekt der de medvirkende kunne inspirere hverandre. På grunn av den korte holdbarheten er draktene

som regel bare i bruk et fåtall ganger før de går i oppløsning eller eieren går videre til neste prosjekt. Fotografiene bevarer dem litt lenger.

Johannes Hofstad var den ivrigste av dem og gjennom året lagde han mange fascinerende drakter av teip, striesekker, liggeunderlag, gamle klær og pappesker etc. For meg handler disse bildene om fremmedfølelse. En «alien» på Røros. En slik følelse, av ikke å passe inn, kan jo være litt tabu ettersom Rørossamfunnet har forholdsvis høy terskel og toleranse for folk som er annerledes. Kulturminner og Røros står jo for noe trygt og bestandig. Jeg tror alle kan kjenne seg utenfor fra tid til annen. Hvor som helst i verden. Selvfølgelig kan man lese bildene på andre måter også. Titlene er stedet der bildet er tatt, Hyttveta, Kurantgården, Finneveta, Kvitsanda etc. Til utstillingen i Rørosmuseet ble det produsert åtte store fotografier montert på aluminium.

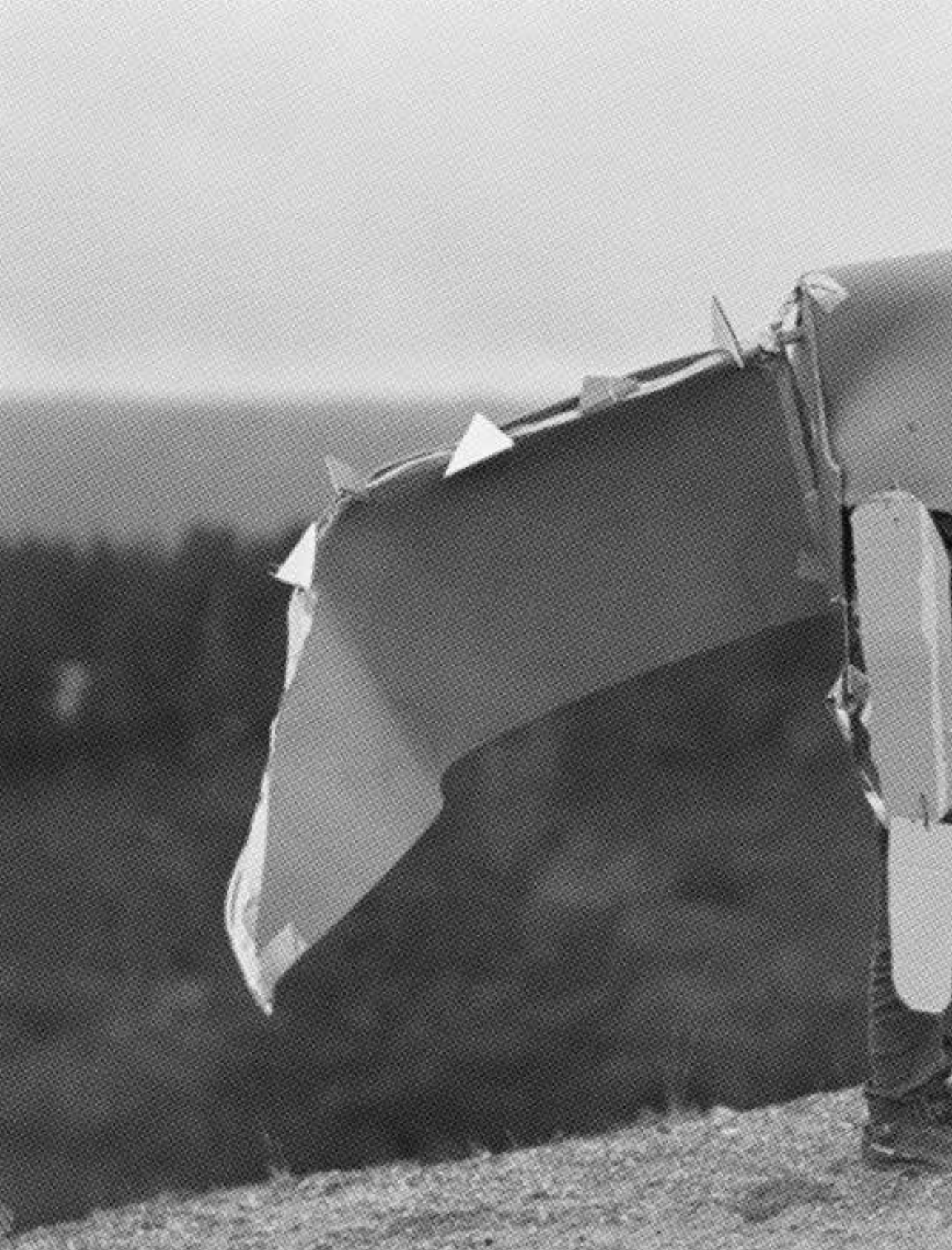

Sandefjord Kunstforening

Og så kom poteten/ Pathos and Potatoes

Kulturminne

Poteten, steinsettingen Istrehågen
fra prehistorisk tid og Høyjord stavkirke
fra 1300-tallet

Prosjektkunstner

Siri Hjorth og Sebastian Makonnen Kjølaas

Medvirkende

Prosjektleder og produsent daglig leder
i Sandefjord Kunstforening Kari Berge,
deltagere Julie Aurora Lundgren, Lilja Eline
Skredlund, Tia Nilsen, Theodor Selnes
Berqvam og Viljar Selnes Berqvam og elever
fra Sandefjord videregående skole avdeling
for kunst, arkitektur og design. Filmfoto
ved Anders Jørgensen i Feberfilm A/S og
filmklipp ved Fredrik Stellander Larsen

Samarbeidspartnere

Den norske kirke, Kirken i Sandefjord,
kirketjener Line B. Fevang, Sandefjord
videregående skole, avdeling for kunst,
design og arkitektur ved Ellen Øksendal,
Stella Polaris ved pedagog og skuespiller
Erlend Tveite, foreldre og søsken til de
unge deltakerne

Foto

Sandefjord Kunstforening

Økonomisk støtte

Sparebankstiftelsen DNB, Kulturrådet,
Anders Jahres Humanitære stiftelse,
Norske Kunstforeninger

Prosjektleder

Kari Berge

Lørdag 17. november 2018 inviterte Sandefjord Kunstforening til utstillingsåpning med premiere på kortfilmen *Pathos and Potatoes*. Kunstnerne Siri Hjorth og Sebastian Makonnen Kjølås har sammen med barn og ungdom fra Sandefjord kommune, tatt i bruk Høyjord stavkirke og steinsettingen Istrehågan som utgangspunkt for korte filmfortellinger. Med bruk av kostymer og iscenesettelser har kunstnerne jobbet fram ulike filmtablåer og aktuelle verk samt monteringen av utstillingen sammen med de unge deltakerne. I utviklingen av prosjektet har kunstnerne også avholdt tegnekurs med elever fra Sandefjord videregående skole, avdeling for kunst, design og arkitektur, samt workshop med barna som deltok i kortfilmen. Kortfilmens tre ulike akter ble vist i kunstforeningens ulike rom via tre prosjektorer på vegg i en kontinuerlig loop. I tillegg besto utstillingen av krokitegninger utført av elever fra Sandefjord videregående skole, samt yngre barn som deltok i prosjektet. I utstillingen ble det også vist kostymer og rekvisitter fra opptakene til filmen og installasjoner med et større og mindre antall poteter. På selve åpningen ledet de fem unge deltakerne fra filmprosjektet tegneverkstedet hvor publikum kunne delta. Resultatene ble også en del av utstillingen ved at tegningene ble hengt opp underveis.

I kortfilmen *Og så kom poteten/Pathos and Potatoes* følger vi to poteter i det destarter på en indre reise for å finne meningen bak hva det egentlig er å være en hardfør rotfrukt.

Sandefjord Kunstforening setter hvert år av perioder i utstillingsprogrammet til prosjekt som inkluderer barn og unge, enkelte i regi av Den kulturelle skolesekken mens andre er i egen regi. I 2018 hadde kunstforeningen fire ulike prosjekt som inkluderte barn og unge. Tilsammen 1150 unge besøkte kunstforeningen enten som del av et prosjekt eller som del av omvisninger.

Prosjektet *Og så kom poteten / Pathos and Potatoes* skilte seg ut ved at det var en del av et nasjonalt prosjekt i regi av Norske Kunstforeninger, og ved at det fantes en grunnfinansiering fra Sparebankstiftelsen DNB. Det gjorde det noe enklere å få ytterligere støtte. Nytt var også konseptet som helt konkret gikk ut på å koble kulturminner, samtidskunstnere og unge deltakere.

Våre erfaringer at ideen om å levede gjørekulturminner hvor profesjonelle samtidskunstnere samarbeider og utvikler et prosjekt sammen med barn og unge fra regionen, er et særdeles godt utgangspunkt. De fem unge deltakerne i filmen fikk være med gjennom hele prosessen, og de 19 ungdommene fra Sandefjord videregående skole fikk både et innblikk i prosjektet og i kunstnerens daglige virke. Samtidig fikk elevene delta på kostymekroki, et tegnekurs hvor kunstnerne selv var modeller i kostymer fra filmproduksjonen. Muligheten for å få delta med tegninger fra kurset i selve utstillingen ble også svært godt mottatt av elevene.

Filmfortellingen kan kalles både absurd og surrealistisk og er uten tvil fortalt med masse humor og følelser, men det er også en fortelling med alvorlige undertoner. Ut fra tilbakemeldingene underveis var fortellingen enkel å ta inn for de unge deltakerne og for flere var det en ny oppdagelse at også en surrealistisk kortfilm med kostymer og kulturminner, kan være et uttrykk i samtidskunsten. Publikum som kom til utstillingen var i alle aldre, og fordi filmen og prosjektet har så mange lag, var det mulig å ha gode diskusjoner med mange innfallsvinkler. For noen var det først og fremst en opplevelse å se de nære, og for mange kjente lokale kulturminnene, som en del av en profesjonell filmproduksjon i en utstilling. For andre var det selve historiens mange lag om poteten satt inn i en historisk kontekst som ble viktigst. Kortfilmens tre akter førte til diskusjoner både om annerledeshet og rasisme, hvor kommer vi egentlig fra og hvordan tar vi vare på vår historie og jorda vi lever på? Hvordan forflytter vi oss og hvilke mønster etterlater vi oss?

De unge deltakerne tok eierskap til utstillingen, og det ble dem, som filmens «nypoteter» og workshopholdere, og ungdommene fra videregående skole, som ble de viktigste formidlerne av utstillingen. Tegningene, kostymene og potetene ble også brukt aktivt som en del av ungdommenes selfier. Årsaken til engasjementet hos de unge deltakerne, var først og fremst kunstnerens formidlingsevne, deres aktive deltakelse og deres evne til å inkludere deltakerne både fysisk og mentalt i prosessene og utviklingen av prosjektet.

Sandefjord Kunstforening har med andre ord erfart at koblingen mellom samtidskunst, lokale kulturminner og unge deltakere kan sette i gang refleksjoner og gode diskusjoner om både den

stedspesifikke historien, egen identitet og en åpning for hva samtidskunst kan være og betydningen den kan ha i en større fortelling om hvem vi er og hvordan vi kan påvirke veien videre.

Prosjektkunstnere *Siri Hjorth og Sebastian Makonnen Kjølaas*

Vi liker å tro at poteten er et godt utgangspunkt for å snakke om norsk kulturarv. Den har lenge vært et grunnelement i det norske kostholdet, men det er lett å glemme, at poteten selvfølgelig er en innvandrer, den også. I kortfilmen følger vi to besjete poteter i det de våkner fra sin ukapte dvale, og spør hverandre; hva innebærer det egentlig å være en hardfør rotfrukt? Historien utspiller seg mellom to kulturminner; steinsettingen Istrehågan fra prehistorisk tid, og Høyjord stavkirke fra trett hundretallet. Begge fra før potetens inntog i Norge, som ikke kom for fullt før på 1800-tallet, da potetepredikantene gjorde det til en akseptabel del av det norske kjøkken. Omriset av både Istrehågan og Høyjord stavkirke tar form av et skip, et symbol som har spilt en viktig rolle i norsk kulturhistorie. Og det er nettopp skipet, som også skulle komme til å frakte poteten til Norge. Kortfilmen er i tre deler og kan ses som en moralistisk, men ikke nødvendigvis barnevennlig film, uten et klart, og langt fra sympatisk budskap. Prosjektet bærer med seg noe av ubehaget man kan finne i Ivo Caprinos dunklere kortfilmer, eller hos de absurde reparatørene Pompel og Pilt. Vårt bidrag kan, kort fortalt, leses som en historie om potetenes utakknemlige liv.

Sandnes Kunstforening

Krossens Havremølle

Kulturminne
Krossens Havremølle, havre

Prosjektkunstner
Hans Edward Hammonds

Medvirkende
Hildegunn Guddal Svensson og Toril
Brosten fra Sandnes Kunstforening,
ungdommene; Cinta Hondsmerk,
Fride Nordbø Braut, Hanne Rita Hansen,
Henrik Håvardsson Høgmoe, Sveinung
Svela og Vilde Mjaaland Vagle

Samarbeidspartnere
Vitenfabrikken ved arrangementsleder
Helle Kristiansen, Sandnes kommunes
kulturavdeling, Stangeland Mølle, Sandnes
historielag

Foto
Sandnes Kunstforening

Økonomisk støtte
Sparebankstiftelsen DNB, Sandnes
kommunes kulturavdeling

Prosjektledere

Hildegunn Guddal Svensson og Toril Brosten

Sandnes har vært et typisk havredistrikt, og i 1885 var det hele åtte grynmoeller i kommunen. Krossen Havremølle fra 1912 er en viktig del av denne historien, og et landskap som fremdeles eksisterer, men som nå er dekket av nye bygg, vei og annen infrastruktur. Mølla ble startet av Thomas Lura og ble en av 17 handelsmøller i landet. Produksjonen besto av damppressede havregryn og kraftfor. Sin endelige utforming fikk huset på 1930-tallet, som et pusset murhus på 2 ½ etasje og med to fløyer i vinkel. Utvendig bærer bygget preg av forsiktig jugendstil, typisk for tidens næringsbygg. Mølledriften stoppet i 1988. Mølla er godt bevart både utvendig og innvendig, blant annet står maskineriet intakt som det gjorde da produksjonen stanset. I 1994 kjøpte kommunen anlegget, og i dag inngår mølla og den tilliggende møllemesterboligen, som en del av Vitenfabrikken/Jærmuseet. Møllas autensitet, dens sentrale beliggenhet i byen (viktig med tanke på logistikk), og ikke minst at vi kunne dra veksler på Vitenfabrikkens kompetanse og ønske om at vi skulle ta i bruk lokalene, gjorde at vi valgte dette kulturminnet som utgangspunkt for *NåDa*-prosjektet. Vitenfabrikken arrangerer selv Mølledager i bygningen, men ønsker mer aktivitet og synlighet rundt kulturminnet – som nok for mange er relativt lite kjent til tross for at den er plassert i Sandnes sentrum.

Prosjektet utspant seg i perioden fra februar 2017 til og med mars 2019. Delen besto i å bestemme kulturminnet og videreutvikle prosjektskissen, lage fremdriftsplaner, søke støtte osv. Neste del ble å finne riktig kunstner, lage avtale, innhente prosjektbeskrivelse, rekruttere ungdom, ha møter med byantikvar og kommunen. Nest siste del ble selve gjennomføringen av workshopene, mens den siste bolken besto av markedsføring, montering og visning av utstillingen.

Hans Edward Hammonds ble valgt som prosjektkunstner på grunn av hans mangfoldige bakgrunn både som utøvende kunstner innenfor ulike uttrykk (performance, installasjon video og foto), samt hans erfaring som kurator, med kunstformidling og prosjektutvikling. Han har blant annet arbeidet mye med formidling til barn og unge og

er i sin arbeidsmåte opptatt av utforskning, oppdagelser, prosesser, lek, dialoger med mennesker, og av å nå ut til publikum. Alle disse aspektene var viktige forutsetninger for å gjennomføre *NåDa*-prosjektet vårt. Hammonds laget en plan hvor han poengterte at målet for prosjektet var todelt: Det ene var å løfte frem Krossens Havremølle som et kulturminne gjennom produksjon av samtidskunst. Det andre var at det lå en forpliktelse i at de kunstneriske arbeidene de laget skulle vises på en utstilling i januar; en utstilling ungdommene selv skulle være med på å arrangere. Han forventet av gruppen at det ferdige resultatet skulle være av en slik kvalitet at det kunne reflektere relevant praksis hos samtidskunstnere. Det som ellers var viktig for Hammonds var å sørge for at deltagerne fikk et positivt inntrykk av hva det betyr å produsere og oppleve kunst. Samarbeidet med Hans Edward Hammonds fungerte svært bra. Det ble en god arbeidsfordeling mellom prosjektgruppa i kunstforeningen og kunstneren. Både gjennom workshopene og rundt montering og utstillingsåpning viste kunstneren iderikdom og fleksibilitet.

Den viktigste samarbeidspartneren var Vitenfabrikken, som åpnet Krossen havremølle og la godt til rette for å kunne ha workshop inne i selve produksjonslokalene. Sandnes kommunes kulturavdeling bisto med å markedsføre prosjektet og hjalp med å komme i kontakt med interessert ungdom. I planleggingsfasen hadde prosjektet også et fruktbart møte med Byantikvar Gro Persson. Her fikk særlig kunstneren gode innspill og kunnskap om kulturminnet. Stangeland Mølle bidro med havregryn og Sandnes historielag sendte ut utstillingsinvitasjoner til sine medlemmer.

Isamråd med Kultur og fritid ble det opprettet en egen Facebook-gruppe for *NåDa* i Krossen Havremølle. Her ble det lagt ut invitasjon til ungdom om å delta i prosjektet; i tillegg ble invitasjon sendt ut til aktuelle navn som kulturavdelingen hadde. I invitasjonen valgte kunstneren å sette aldersgrensen til 15 år, dette fordi vi innså at prosjektet krevde en viss grad av modenhet. Vi hadde på det meste ni interesserte, men det endte opp med seks stykker, alle elever på Vågen videregående skole, kunst- design og arkitekturlinjen, noe som gjorde at deltagerne i utgangspunktet hadde en ekstra motivasjon.

Tidlig i prosjektet fikk ungdommene en grundig omvisning i mølla av formidler på Vitenfabrikken. Hans Edward hadde også et par planleggingsmøter

med ungdommene før de startet på selve verkstedarbeidene. I begynnelsen utforsket de materialet på ulike måter. Det ble blant annet eksperimentert med å lage havrepapir, havre og halm ble kokt, presset, tegnet og formet. Idéprosessen kom i gang. Etter hvert utviklet arbeidene seg ulike retninger, alle med utgangspunkt i materialet og rommene. Et par av deltagerne testet ut gamle havreoppskrifter fra Sandnes. Noen av havreakene som ble laget inngikk som «plagg» på ungdommene som ble fotografert i lokalene. De siste gangene ble de ulike idéene videreutviklet og ferdigstilt. Et sentralt poeng i prosjektet og for kunstneren, var at ungdommene selv skulle være med å forme og drive prosjektet framover gjennom kreative innspill og samtaler, være åpne for å improvisere og å velge uttrykk med bakgrunn i det de fant ut om havrematerialet, historien og bruksområdene. Kunstneren understreket også at selv om deltagerne skulle arbeide individuelt, ville de utad operere som et «kollektiv»; det vil si lage en gruppeutstilling og å møte offentligheten som en gruppe. Et moment som også er blitt fremhevet var viktigheten av å kunne få arbeide over tid med et så konkret/ fysisk/ taktilt materiale som havre.

Ungdommenes syn og deltagelse var viktig under hele prosessen, og det var også viktig at de var med på å bestemme utforming og montering av selve utstillingen. Dette ble en svært nyttig erfaring for dem, og en viktig del av hele det kunstneriske prosjektet. Utstillingen besto av: Havreak på snorer (installasjon og foto), tegning på vegg (havreaks som vokser seg fantasifulle), fotografi av havremesterne, foto fra mølla, havreeksperimenteringer på lerret, havre på gulv (symboliserte Oalsbekken som tidligere rant forbi mølla, og som nå ligger under Oalsgata), modell av vindmølle (inspirert av illustrasjonen på havreposene) havrefigurer (tredimensjonale) på sokler. Utstillingen fremsto som en fin blanding av prosesser og ferdige verk. I tillegg laget og serverte to av ungdommene havrekjeks, havrekaker og havregrøt. Kultursjefen i Sandnes, Tone Strømø, åpnet utstillingen. I tillegg var det innlegg fra byantikvar Gro Persson, Sandnes Kunstforening ved Torill Brosten, kunstneren Hans Edward Hammonds fortalte om prosjektet og en av ungdommene fortalte fra det de hadde vært med på.

Deltagerne ga uttrykk for at de syntes dette var spennende, utfordrende, lærerikt og forskjellig fra de estetiske oppgavene de gjør på skolen. Dette at

ting kan endre seg underveis, at problemstillingen var såpass åpen, at de ikke fikk noen klare rammer, at de måtte improvisere og være fortrolige med prosessen og ikke bare ferdige resultater, ga dem nyttig og annerledes erfaring og innsikt i hvordan samtidskunstnere arbeider. De hadde også fått øynene opp for kulturarv og kulturminnet Krossen Havremølle spesielt.

Sortland Kunstforening

Wunderkabinet

Kulturminne
Sortland gamle kino

Prosjektkunstner
Eva Bakkeslett

Medvirkende
Deltagere Kristin Bjørstad, Sverre Hjellev, Imre Øverland Sannes og Nattapong Kenhan

Samarbeidspartnere
Kulturfabrikken Sortland, Åsa Elstad, byplanarkitekt Kristine Røyri, kinomaskinist Pål Andersen, tre elever fra Stokmarknes videregående skole, Medieproduksjon, Museum Nord, Ungdomsfabrikken, NAV, Sortland pensjonistforening, Voksenopplæringen

Foto
Sortland Kunstforening og Eva Bakkeslett

Økonomisk støtte
Sparebankstiftelsen DNB, Nordland fylkeskommune, Se Kunst i Nord-Norge, Vesterålen Sparebank – Vi gir muligheter

Prosjektledere *Siri Tollefsen og Ida Walenius*

Vi valgte oss Sortland gamle kino, med tilhørende foaje og garderobe, som kulturminne og utgangspunkt for arbeidet. Kinoen ligger i Sortland gamle rådhus, som ble fredet av riksantikvaren i 2014. «Sortland kommune har vedlikeholdt bygningen på en svært god måte og dette er et flott monument over det beste fra 1950-tallet», uttalte daværende riksantikvar Jørn Holme. Bygget er tegnet av arkitektene Einar Karstad og Tobias Ritzau fra Narvik. Kinoen ble innviet i 1957, og har et enestående samspill mellom arkitektur og dekor.

Helt fram til åpningen av den nye Kulturfabrikken på Sortland i 2014, som også inneholder en ny moderne kinosal, var det denne salen som ble brukt i til kinoframvisninger på Sortland. Gjennom *NåDa*-prosjektet ønsket vi å gi oppmerksomhet til den gamle kinoen. Vi ville at deltakerne skulle få bedre innsikt i kulturminnet, og hvilke kvaliteter og muligheter det inneholdt. Det var også viktig at ikke bare kinosalen, men at tilhørende foajé, garderobe, maskinrom osv. ble tatt i bruk.

Vi valgte Eva Bakkeslett som prosjektkunstner og kunstnerisk leder. Eva er kunstner, filmskaper, kurator og kulturaktivist. Hennes sosialt engasjerte praksis kombinerer ofte film, deltakende arrangementer og workshops. Hun samarbeider gjerne med andre kunstnere, aktivister, forskere og ildsjeler i sine arbeider. Eva skaper opplevelser som utfordrer vår tenkning og retter oppmerksomhet og bevissthet om sammenhengene mellom mennesket, naturen og kulturen som en levende organisme. Hennes brede bakgrunn og erfaring, blant annet med mange prosjekter som involverer barn og unge, og samarbeidsprosjekter med andre kunstnere og forskere, gjorde at vi mente hun ville egne seg svært godt i dette prosjektet.

Sortland Kunstforening sitt faste galleri, Ariblå, ligger i Kulturfabrikken Sortland. Vi har derfor allerede et godt etablert samarbeid med Sortland Kulturfabrikk. I dette prosjektet har de også vært svært viktige støttespillere. Helt fra starten har de vært behjelpelig i arbeidet med å knytte kontakt mellom kunstner og personer som kunne komme med viktige og interessante fakta, historier og opplysninger om kulturminnet. Dette gjelder blant annet nåværende og tidligere kino-

medarbeidere, samt kontakter ved Museum Nord. I arbeidet med rekruttering har vi samarbeidet med Ungdomsfabrikken som har fast tilhold i Kulturfabrikken. Kulturfabrikken har også vært behjelpelig med lån av nødvendig utstyr, bidratt med praktisk hjelp og generell oppfølging hele veien.

Etter at Sortland Kunstforening fikk klar-signal for prosjektet, begynte vi også og søke eksterne midler for å kunne gjennomføre på en god måte. Ida Walenius og Siri Tollefsen fra kunstforeningen deltok også i 2017–2018 på Se Kunst i Nord-Norge sitt kurs i arrangør og produksjonskompetanse. Dervalgtedeåbruke *NåDa*-prosjektet som eksempel, og erfaringer herfra i søknadsprosesser, promotering og annen planlegging.

Kunstner Eva Bakkeslett kom til Sortland og holdt foredrag om prosjektet første gang på årsmøtet til Sortland Kunstforening, 11. april 2018. Foredraget var åpent for alle. Det ble også holdt inspirasjonsmøter i Sortland gamle kino 9. mai og 10. oktober 2018. Mellom disse møtene ble det jobbet aktivt med rekruttering av deltakere til prosjektet. Noen av de involverte har vært Sortland Kulturfabrikk, ungdomsfabrikken, NAV, Sortland pensjonistforening og voksenopplæringen.

Kunstneren ønsket å ha en åpen prosjektbeskrivelse, hvor også innvandrere og eldre kunne jobbe sammen med ungdommene. Innfelt ses utklipp fra første prosjektbeskrivelse fra Eva Bakkeslett.

Vær med å lage et Wonderkabinett!

Er du en av de som liker å tenke sidelengs eller oppogned? Har du en Reodor Felgen i magen? Liker du å eksperimentere med lyd og lys, levende bilder, strek eller andre kunstnerier? Er du en god historieforteller? Synes du det kan være spennende å få mulighet til å jobbe sammen med en kunstner og en gruppe med entusiastiske mennesker på tvers av generasjoner og kulturer? Da bør du bli med på Sortlands mest spennende kulturprosjekt, *NåDa*! Sammen skal vi lage en vidunderlig og kanskje litt underlig forestilling i den flotte gamle kinoen på Sortland.

Dette skulle være et relasjonelt prosjekt hvor møtet mellom ungdommer, eldre, innvandre-re og kunstner sto sentralt. Samtalen, utveksling av kunnskap og historie skulle ha fokus.

Prosjektbeskrivelsen krevde at vi fikk en større gruppe påmeldte og den største utfordringen ble da også arbeidet med å rekruttere deltakere til prosjektet. Etter hvert innså vi at vi ikke kom til å få det nødvendige antall påmeldte.

Grunnen til at vi endte med en liten gruppe deltakere tror vi skyldes flere ting. På små steder er det ofte et begrenset antall ungdommer som er aktive i kulturaktiviteter. Disse ungdommene er gjerne engasjerte i mange ting samtidig. Selv om flere fant dette spennende, fikk vi tilbakemelding om at det var vanskelig å finne tid på timeplanen. Vi så også at det var vanskelig å få med deltakere på et prosjekt med en såpass åpen prosjektbeskrivelse. Eva Bakkeslett valgte derfor å lage en ny og mer konkret prosjektbeskrivelse og invitasjon, hvor selve ideen og sjela i prosjektet likevel var tilstede. Tilbakemeldingene ble at denne var enklere å forstå og å forholde seg til.

Kunstneren endte opp med å samarbeide med ei flott gruppe på fire fra 14-18 år, og med teknisk assistanse fra tre andre ungdommer. Dette fungerte veldig fint, og med den erfaringen, ville vi nok ha startet med denne nye prosjektbeskrivelsen tidligere. Vi valgte å holde workshop-perioden over et par intense uker.

Kunstneren ønsket at både deltakerne i prosjektet og publikum skulle få oppleve kinoen fra helt nye perspektiver. Hun ønsket å puste liv i hver en krok av den gamle kinoen. Intensjonen er helt i tråd med det vi også ønsket for kulturminnet og prosjektet. Etter som prosjektet vokste og tok form, steg også engasjementet hos ungdommene. Erfaringene med hvordan en slik prosess, som begynner ganske åpent og utvikler seg underveis, mener vi er viktig å ta med seg videre.

Vi er veldig fornøyd med valg av Eva Bakkeslett som prosjektkunstner. Selv om prosjektet måtte tilpasses utfordringer underveis, beholdt hun den opprinnelige intensjonen og magien i prosjektet.

Workshopen med ungdommene og kunstneren utviklet seg på en veldig fin måte. De fikk til et veldig godt samarbeid, som gjorde det mulig og presentere en avsluttende festforestilling for et begeistret publikum. Vi tror dette har gitt dem en veldig fin erfaring og mestringsfølelse videre.

De deltakende ungdommene i prosjektet fikk laget en ferdig film til visning på forestillingen. De har også masse råmateriale som de kan jobbe videre med i etterkant. Noen av dem ønsker å jobbe

videre med dette, for å senere kunne delta i en lokal ungdomsfilmfestival. Erfaringene Sortland Kunstforening har fått med *NåDa*-prosjektet, kommer vi til å få god bruk for i andre prosjekter. Vi tror også dette har gitt god grobunn for nye bruksmuligheter for Sortland gamle kino i framtiden.

Prosjektkunstner *Eva Bakkeslett*

Sortland gamle kino er et fredet, fantastisk bygg i det gamle rådhuset fra 1950 med kinosal, foajé med billettluke og kiosk, trappeoppgang, garderobesal, scene, bakscene og filmprosjeksjonsrom samt garderobe/sminkerom. Som kunstner i prosjektet ønsket jeg at både deltakerne i prosjektet og publikum skulle få oppleve kinoen fra helt nye perspektiver. Jeg ønsket å puste liv i hver en krok og ville at magien som forbindes med salen og foajé skulle få blomstre. Kreativitet, sanselighet, nysgjerrighet, magi og historiefortelling dannet grunnlaget for prosjektet. Jeg valgte å kalle prosjektet Wunderkabinet inspirert av renessansens raritetsskap og magiske rom der forbindelser mellom kunst, natur og vitenskap kom til uttrykk.

Opprinnelig hadde jeg håpet å arbeide med en større gruppe der jeg åpnet opp for å integrere eldre, unge og innvandrere til Sortland. Det viste seg dessverre vanskelig å få med seg folk på noe som ikke var definert i form og der resultatet ble skapt i fellesskap. Jeg endte derfor opp med å samarbeide med ei flott, men liten gruppe på fire ungdommer fra 14-18, med teknisk assistanse fra tre andre ungdommer. I tillegg inviterte jeg med Åsa Elstad, pensjonert museumsbestyrer på Sortland, som kjenner kinoens historie godt. Jeg inviterte også byplanarkitekt Kristine Røyri. Sammen var de to med på introduksjonen og forestillingen til prosjektet, og skapte på så vis en ramme der arkitektur og byggets historie var i fokus. I tillegg hadde jeg fantastisk hjelp fra kinomaskinist Pål Andersen som hadde jobbet i den gamle kinoen i mange år og kjente lokalene inn og ut.

Vi endte opp med å lage en film der vi utforsket de arkitektoniske aspektene ved bygget. I tillegg jobbet vi med å fange lydbilder av arkitekturen – veggene med trepanel som laget fine lyder når du dro handa over det, de gamle knirkende

kinostolene, dører og trapper, scenetau og filmfremvisere. Vi jobbet også med lys og skygger i rommene.

Min oppgave som kunstner i samarbeid med ungdommene, var som inspirator og veileder. Jeg ønsket derfor at de skulle skape handling og fylle filmen med innhold. Det utviklet seg etter hvert til en spøkelseshistorie, der hovedkarakteren var en spøkelsesaktig skikkelse som kom ut av en mosaikkvegg. Veggene er opprinnelig skapt av arkitekten Tobias Ritzau, inspirert av den franske skikkelsen Pierrot. I filmen ble denne skikkelsen en gjennomgangsfigur som til slutt sank tilbake inn i mosaikkveggen. Vi jobbet sammen i seks intensive arbeidsdager.

Arbeidet endte opp med en forestilling der publikum vandret rundt til ukjente og uoppdagede hjørner av bygget og gjennom det fikk ta i bruk sansene på ny måter. Publikum ble tatt med på en guidet oppdagelsesreise med lommelykt, ledet av Åsa Elstad og to av ungdommene, til steder av kinoen de fleste aldri før hadde vært, som garderobe og projektorrom, bakscene og sminkerom. Den hvitkledte Pierrot skikkelsen fra filmen dukket opp i de ulike rommene. Vi viste hovedfilmen på lerret i kinosalen, men hadde også tre utvalgte filmklipp som gikk i loop på projektor og nettbrett med filmer som var plassert rundt i foajéområdet, sammen med utvalgte objekter som vi hadde funnet i lokalene. På åpningen serverte vi popkorn fra kiosken, og laget kanapeer av flatbrød med lokalprodusert fenalår.

Jeg opplevde samarbeidet med Sortland Kunstforening som veldig godt og givende. De var flinke til å presentere meg for sentrale folk i byen og laget en ressursliste jeg kunne bruke til mitt forberedende arbeid og forsynte meg med relevante bøker om kinoens historie. De inviterte meg også inn for å holde et foredrag om prosjektet. Kulturminnet de hadde valgt var spennende å jobbe med og bød på kreative utfordringer. Samarbeidet med tekniske assistenter fra Medieproduksjon på Stokmarknes videregående skole og kulturhus var også godt. Det ble en svært vellykket prosess der ungdommene var engasjerte og lærte mye. Publikum var veldig fornøyd og jeg fikk inntrykk av at flere fikk tanker og ideer til hvordan man kunne bruke dette fantastiske lokalet på nye måter.

Surnadal Kunstforening

Casolith, knapp, prat og leik

Kulturminne

Knappeproduksjon, leik, surnadalsdialekta

Prosjektkunstner

Karianne Stensland

Medvirkende

Daphne van Buggenum, Lisabet Storslett,
Elbjørg Megård Reiten, Marit Bergheim,
Marion Torsø, daglig leder Åsen
bygdemuseum ved Maja Frønes

Foto

Surnadal Kunstforening

Økonomisk støtte

Sparebankstiftelsen DNB, Surnadal
kommune, Surnadal Sparebank,
Amfi Kreativ, Gjensidige Surnadal,
Nordmøre museum, Svorka Energi

Prosjektleder

Marit Larsdatter Moen

Vi valde Åsen bygdemuseum som arena fordi det opna for mange moglege interessante vegar vidare. Kunstnaren og ungdommane vart fascinert over dei handlaga knappane som fanst der. I tillegg til den særegne surnadalsdialekta med dagleg bruk av kasus og spesielle diftongar, vart gamle leikar og ein nedlagt knappfabrikk, valt som innhald i prosjektet.

Bævre knappfabrikk hadde verksemd i Surnadal i første halvdel av 1900-tallet. Knappane blei produsert med plaststoffet Casolith. Casolith blir framstilt av meieriprodukt og blei tilverka i Nederland. Ei mengde knappar frå den nedlagde fabrikkjen blir nå oppbevart på Åsen bygdemuseum.

Vi knytte til oss kunstnaren Karianne Stensland, som jobbar mykje med performance, ei kunstform vi meinte passa godt til å gå inn i prosessar med språk, dialekt og leik; den immatrielle delen av prosjektet vårt.

Kunstnar og ungdom arbeidde på bygdemuseet i fleire dagar og kvar dag starta samværet med felles frukost. Dagleg leiar på museet heldt omvising i romma som kunne vere aktuelle for å gjennomføre performance. Dei starta prosessen med leikar som *Hol i hatten*, *Veppe Jeppe* og fleire. Dei arbeidde med stemmebruk og lastekst. Den mørke røykomnstua vart prøvd med tråd-knappeleik og hovudlykter, med og uten skodden for vindauga. Jentene gjorde ferdig masker i ullfilt påsydd knappar som vart brukte i seansen. Jentene fekk sjå ulike videoar om historia bak performance og nokre prosjekt som Karianne hadde gjennomført. Det vart diskusjon om kva var kunst og performance, kva som er rart og korleis kan det opplevast. Det var daglege øvingar på låven med rytme og song. Karianne var godt fornøgd med jentegjengen som fungerte betre for kvar dag etter kvart som dei vart trygge saman.

På syningsdagen var det opning på trappa til røykomnstua, og dei framømte vart invitert inn i den mørke stua. Jentene viste ein stille knappeleikmusikkseanse i mørkret, berre opplyst av hovudlykter frå jentene, rundt spikhylla midt i stova. Etterpå gjekk alle opp på låven for resten av framsyninga. Her var det godt rom for alle og jentene viste rytmekomposisjon der dei utnytta dei gamle reiskapa på låven.

Deretter las dei opp dialektuttrykk som dei etterpå omsette til normaluttrykk, nokre i talekor. På surnadalsdialekt song dei ein song omsett frå engelsk og akkompagnert av ei av jentene på ukulele. Rørande var det da songens innhald var om lengt og fleire av jentene var på tur å flytte heimanfrå på grunn av skolegang. Dei avslutta med eit dømpe på rytmeklapping som var imponerande presis.

Som eit sluttpunkt for prosjektet gjennomførte vi, fra 2. mars til 17. mars 2019, ei dokumentasjonsutstilling med foto av prosessane på Åsen i galleriet Finstua i Kulturhuset. På opningsdagen song fire av jentene noko av det same som dei gjorde visningsdagen på Åsen. Også her fekk publikum prøvetrådleikar og hadde høvet til å lages små knappebilete på det same svarte teppet som var brukt i prosjektet.

I tillegg til jentene som deltok i prosjektet fekk heile grunnskolen invitasjon og mange skoleklassar frå sentrumsskolen besøkte utstillinga. Enkelte klassar fekk óg oppgåver i tilknytning til utstillinga. Mange av elevane laga sine egne knappebilete.

Enkelte klassar hadde óg etterarbeid, og ikkje minst vart både dei og foreldra gjennom klassebesøket klar over at Surnadal hadde hatt ein knappfabrikk som gav namn til prosjektet.

Prosjektkunstner

Karianne Stensland

Vi har hovedsakelig jobbet med performance som uttrykk i løpet av prosjektet. Gruppa fikk en innføring i hva performance kan være, både gjennom kunstteori og praktiske øvelser. Hver dag ble det presentert kunstnere som har vært med å definere kunsthistorien, eksempelvis Bas Jan Aden, John Cage og Black Mountain-skolen, Laurie Anderson, Yoko Ono og Tori Wrånes. Disse var tenkt som inspirasjonskilder og referansepunkt til det vi jobbet med. I tillegg presenterte jeg også egne kunstprosjekter.

Vi snakka en del om mulighetene som fins gjennom å jobbe steds spesifikt og i prosess. Det å tørre og improvisere og se potensialet i eventuelle feiltrinn og nye oppdagelser. Og ikke alltid vite hvor det hele ender, men likevel prøve ut og gjennomføre både gode og mindre gode ideer.

Gruppa jobbet med knappene som materiale i ulike uttrykk. Lydperformansen der en enkelt tråd

gjennom knappen, skapte en intens summende lyd i mørket inne i røykstua, når vi snurret opp og dro i tråden. I tillegg jobbet gruppa med å finne sin særegne «lyd» og rytme ved å slå rytmisk på gamle landbruksmaskiner og andre gjenstander, inne på låven. Alle sydde sine individuelle masker av knapper og komponerte bildecollager med knappene på et langt stykke tøy. På åpningsdagen kunne publikum ta del i dette arbeidet, som tilslutt endte i et konglomerat av ulike knappekomposisjoner.

Gruppa snakka en del om identitet, som ofte skapes gjennom dialekten og humor knyttet til plassen. Gruppa studerte gamle ord og uttrykk fra den lokale ordboka «Ord til gangs», som inneholder ord og uttrykk fra Surnadal. Disse ordene ble «oversatt» til bokmål og framført som et eneste langt dikt. I tillegg sang de den engelske sangen Cups (Pitch Perfect's «When I'm gone»), som delvis ble oversatt til surnadalsdialekten. Sangen fungerte som en slags referanse til at mange ungdommer forlater bygda når de skal ut og studere etter videregående.

Kunstforeninga hadde ansvaret for introduksjon og gjennomføring av gamle leiker, som eksempelvis Vepp Jeppe m.m. De gamle, morsomme og sosiale leikene ble et fint bindeledd mellom performanc og fortid/nåtid-tematikken.

Gruppa skapte kunst gjennom performance, lydkunst og musikk, med en modig og kreativ integritet. Takk for et rikt samarbeid!

Ullensaker Kunstforening

Radio

Kulturminne
Radioens historie og betydning

Prosjektkunstner
Aladdin Alisic

Medvirkende
Filmassistent og skuespiller Adam Losurdo, deltagere filmproduksjon; Kristian Brandser, Katrine Vilavian Leithe Stensrud, Sondre Carlsen, Eskil Carlsen, deltagere fra Jessheim videregående skole, Kunst, design og arkitektur; Andrine Helen Hansen, Karin Skari Sagen, Dalli Kostoeva, Kinga Macocha, Sebastian Mandmark Staalstrøm, Hege-Marie Winger, Synarta Avdylaj, Ingrid Møller Bakke, Sofia Berntsen, Anna Gratsova, Daniel Danailov Gunhildrud, Emma Tillman Haugland, Carina Iselin Nettet, kunstforeningens fotogruppe, kunstforeningens maleklubb

Samarbeidspartnere
Ullensaker kommune kulturenheten,
Jessheim videregående skole Kunst Design
Arkitektur ved lærer Karolina Bickel

Foto
Ullensaker Kunstforening

Økonomisk støtte
Sparebankstiftelsen DNB, Jessheim videregående skole dekket materialutgifter og undervisningstimer til elevenes deltakelse, Ullensaker kommune v/ enhet Kultur dekket konsulentenes arbeidstid i prosjektet

Prosjektleder

Marit Lødemel

Ullensaker Kunstforening valgte å arbeide med radio som sitt kulturminne, med bakgrunn i radioens store betydning for samfunnsutviklingen gjennom mange år. Bruken av radio har endret seg med den tekniske utviklingen i samfunnet. Mange unge lytter ikke på radio, men hører heller podcasts eller musikk, hovedsakelig via mobiltelefonen. Debatten om overgang til DAB-radio har likevel aktualisert radio som tema.

Prosjektet bestod av fem ulike deler; hovedprosjektet med film, i tillegg til installasjoner, historisk radioutstilling, maleri og fotografi. En oversiktlig oppgave- og ansvarsfordeling for de ulike prosjektdelene ble etablert og fulgt gjennom hele prosessen. Ullensaker Kunstforening hadde prosjektansvaret fra start til slutt og koordinerte arbeidet.

Vårt hovedmål var å formidle viktig historie og kulturarv gjennom samtidskunst der ungdom deltar sammen med en profesjonell kunstner, øke interessen i befolkningen generelt og blant ungdom spesielt. Vi ønsket å gi ungdom et innblikk i film som kunstuttrykk, gjennom kjennskap til filmproduksjon og hva som skjer på et filmsett, sammen med en profesjonell filmskaper. Aladdin Alisic, en ung filmskaper med sans for spesial-effekter og Science Fiction, ble valgt til oppgaven. Alisic bor og virker i Ullensaker kommune og vi ønsket å løfte frem en av de unge, dyktige, profesjonelle kulturaktørene fra egen kommune i denne sammenhengen. Aladdin, sammen med medhjelper og skuespiller Adam Losuro, jobbet med en gruppe på fire ungdommer. Sammen produserte de kortfilmen *The Radio*.

Ungdommene som deltok i arbeidet med filmen lærte så mye at de også skal delta i Aladdins Alisics neste filmprosjekt. Kunstforeningen har fått mange fine tilbakemeldinger fra ungdommene, blant annet denne fra Kristian Brandseter (14 år);

Jeg elsker film, ikke bare fordi jeg kan se ting som ikke eksisterer og heller aldri vil eksistere i dem, men også kunsten av dem, hvordan man kan ta to urelaterte bilder sammen og skape en idé uten å si ett ord osv., det er kunsten av film, og jeg føler at under denne tiden har jeg lært mye mer om det. Sammen med Aladdin og andre jevnaldrende har jeg utviklet min

måte å uttrykke meg på via film. Jeg har lært mer av det tekniske, det kunstneriske og det morsomme, alt samarbeidet. Dette «kurset» har fått meg til å få lyst til å lage flere, bedre og dypere filmer, samtidig som vi har hatt det drittgøy sammen. Vi har ledd oss ihjel samtidig som vi har lært, vi har diskutert og vi har slitt. Alt for å «bare lage en film». Jeg skal si deg en ting, vi har ikke «bare lagd en film».

Andre del av prosjektet sto lærer Karolina Bickel for sammen med sine elever på Jessheim videregående skole ved linjen for Kunst, design og arkitektur. De jobbet med installasjoner og utforsket radioens historie og betydning. Alle de ferdige arbeidene var med på en flott fellesutstilling i kunstforeningen. I tillegg arbeidet både fotogruppa og malegruppa som er tilknyttet Ullensaker Kunstforening med temaradio og bidro med egne arbeid til utstillingen. Kunstforeningen stelte også i stand en egen liten utstilling i utstillingen av gamle radioer fra ulike tider. Selv om hovedfokus i prosjektet var ungdom – samtidskunst – kulturminner, så utgjorde de fem delene til sammen en stor, interessant og spennende helhet der flere deltakere ble løftet frem, på tvers av generasjoner, profesjonalitet og amatørskap. Dette uten at ungdommen og samtidskunsten ble fratatt hovedrollen.

Prosjektkunstner

Aladdin Alisic

Jeg ønsket både å utfordre meg selv som kunstner og å utfordre ungdommene. Derfor valgte jeg å lage en eksperimentell kunstfilm hvor vi fikk jobbe masse med konsept basert på bruk av abstrakt lyd og bilde. Dette var nødvendig for å fremme en sterk hendelse i historien gjennom en kort visningstid (kortfilm). Det at filmen skulle stilles ut/vises på en kunstutstilling ga også konseptet vårt føringer som vi måtte følge. Det var meget spennende og lærerikt å jobbe sammen med ungdommene. Det var åpenbart at kunst gjennom film som visuelt medium var en medvirkende faktor til engasjement og motivasjon hos ungdom, spesielt når dette ble kombinert med kulturminne. For meg var det en glede å jobbe med flinke og engasjerte unge mennesker fulle av energi og lidenskap. De fikk det til å føles som om jeg jobbet med et engasjert

produksjonsteam. Det var viktig for meg at opplevelsen skulle bære preg av samarbeid. Derfor tok vi alle beslutningene først etter åpen diskusjon med alle deltakerne. Dette gjorde alt lettere å organisere og planlegge. Under innspillingsperioden valgte jeg gradvis å trekke meg tilbake for å gi ungdommene muligheten til å prøve ut selv, noe som det ble satt pris på. Ungdommene var noe nervøse til å begynne med, men etter litt «oppvarming» var det god flyt, og alle jobbet godt sammen. Vi møtte selv sagt også på noen uforutsette tekniske problemer. Dette er helt vanlig i filmbransjen. Vi kom oss fort og fint over problemene, mest takket være kreative løsninger fra ungdommen som under flere anledninger sparte oss for tid, noe som bidro til å skape et sterkere produkt. Prosessen med etterarbeid ble utfordret på tid. Derfor måtte jeg ta fullt ansvar og jobbe selv med klippingen. Allikevel har jeg opprettholdt kontakt og dialog med ungdommene. De fikk orientering om hvor vi lå an i prosessen, og jeg sendte dem forskjellige versjoner av klippen for å få tilbakemeldinger. Ungdommene ga uttrykk for at de var imponert og stolte av produksjonen de hadde vært med på. «Vi ante ikke at det skulle bli så bra!», sa de til meg med et stort smil. Dette var viktig å høre og føle på. Det var en god følelse, og ikke minst stor motivasjon for meg som kunstner til å engasjere ungdom i fremtidige prosjekter. Alt i alt anser jeg prosjektet og produktet som en stor suksess!

ROLL

1

SCENE

1

SUITE

5

PROD

RADIO

DIR

ALADDIN ALISIC

CAM

KAYLEE SELLARS

DATE

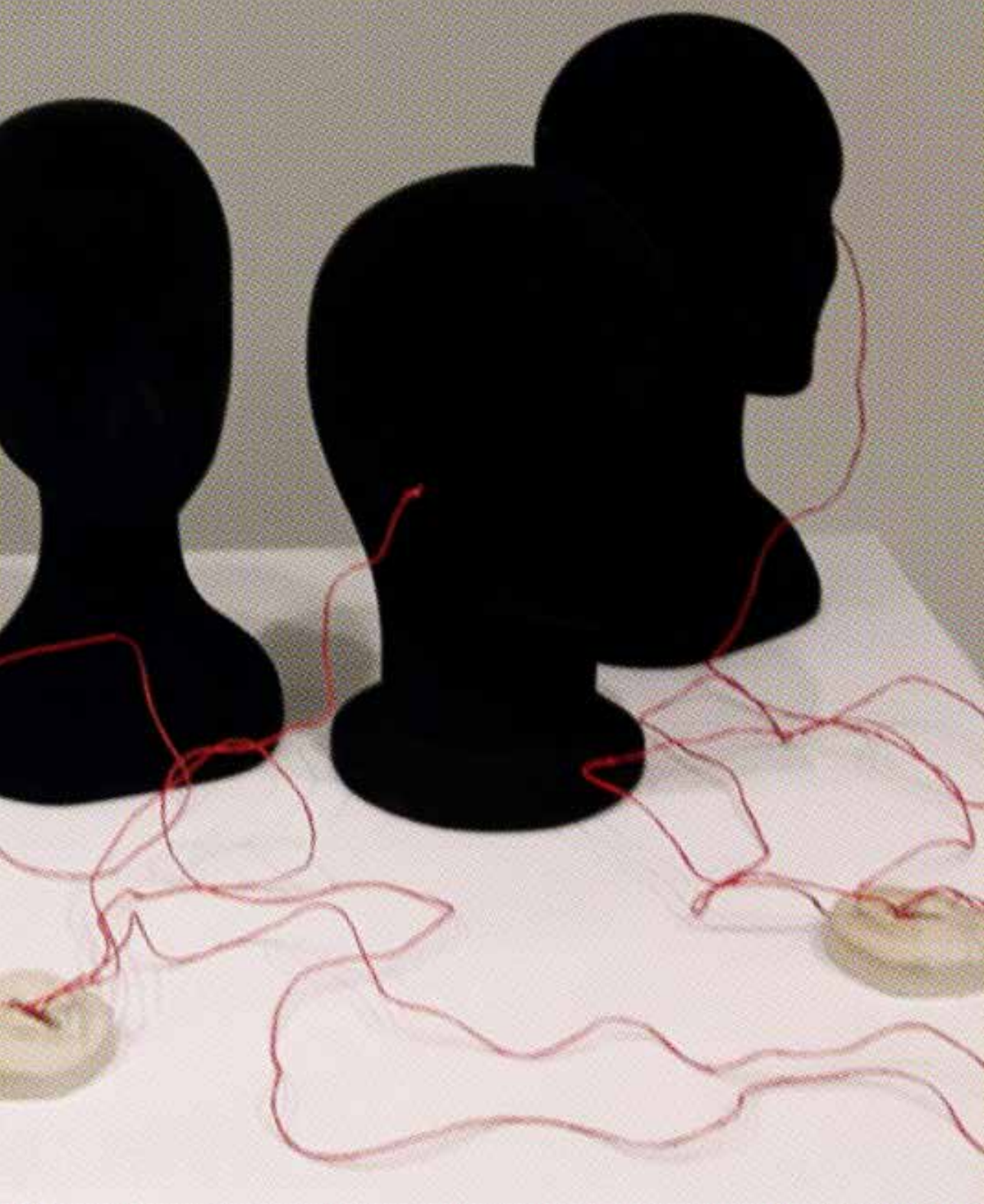
22.09.2018

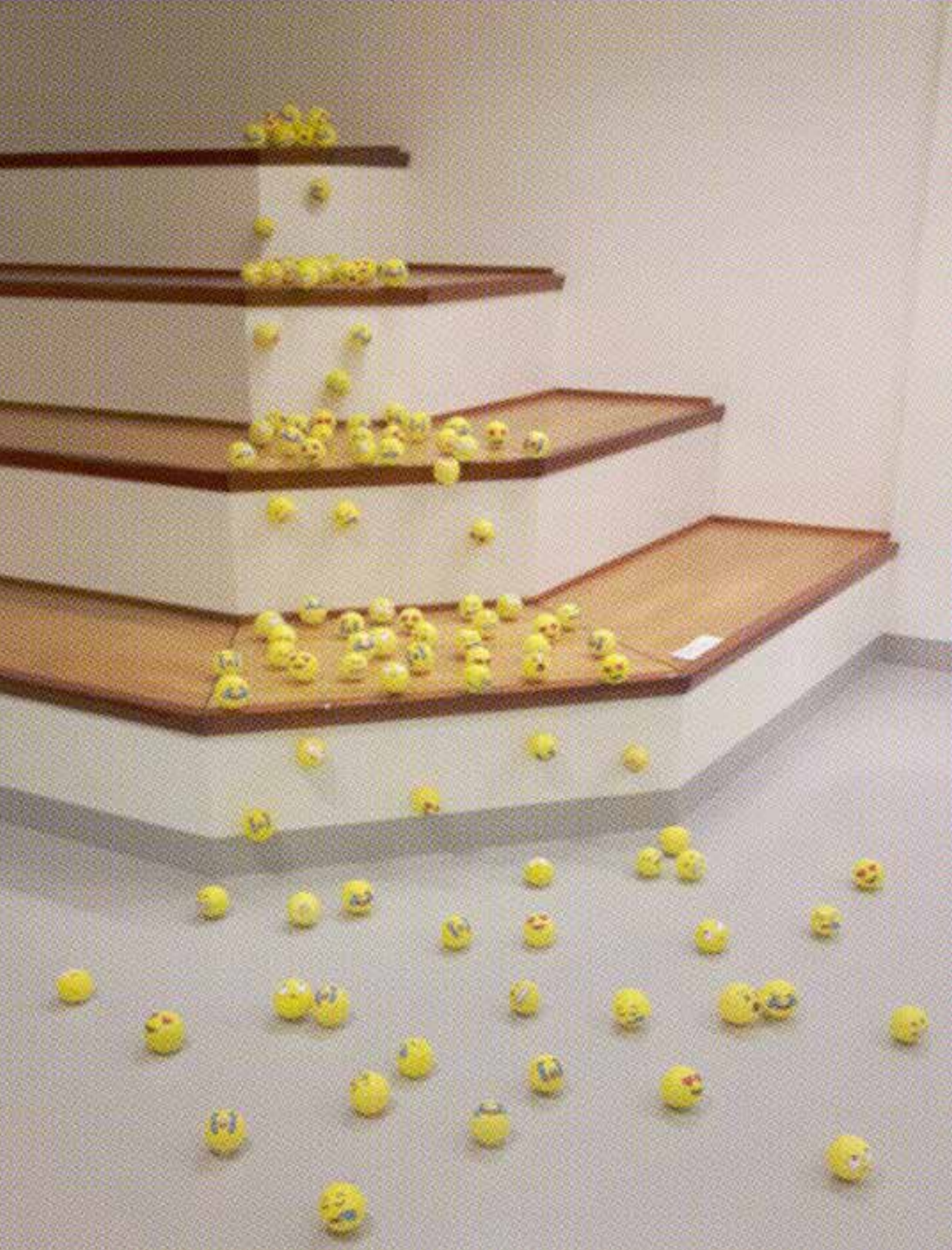

Volda og Ørsta Kunstlag

Frå fjell til fjord

Kulturminne

Vasskraft og elektrisitet som
kjelde til elektrisitet

Prosjektkunstnarar

Robert Steinnes og Katharina Teige Førde

Medverkande

Even Finnøy, Emilie Myrene Stokke,
Idun Dorteia Sjøhelle Eiksund, Birgithe
Kristine Runde, Petrine Ystebakk Sjøstad,
Ylva Homlong

Samarbeidspartnarar

Tussa Energi A/S, Volda kommune, Møre
og Romsdal fylkeskommune, lokalhistorikar
Gunnar Ellingsen, Narve F. Birkeland,
Medielinja ved Høgskulen i Volda

Foto

Volda og Ørsta Kunstlag

Økonomisk støtte

Sparebankstiftelsen DNB, Tussa Energi
A/S, Volda kommune, Møre og Romsdal
fylkeskommune

Prosjektleder

Anne Ellingsen

Tema for *NåDa*-prosjektet i regi av Volda og Ørsta Kunstlag har vore «Frå fjell til fjord». I prosjektet har det vore arbeid med vasskraft og elektrisitet som kjelde til industriell vekst i Volda og Ørsta. Ungdommane har fått kjennskap til kulturminne knytte til denne aktiviteten, som gamle røygater, turbinar, gamle elverksbygningar, m.m., og har med inspirasjon frå desse i samarbeid med kunstnarane, utvikla sine eigne kunstuttrykk.

Det første kommunale kraftverket i Ørsta vart sett i drift i 1915 og la grunnlaget for industribygda Ørsta. Av bedriftane som vart oppretta etter dette var ein sementvarefabrikk bygt i 1917 og seinare kom den store bedrifta, Grepa, som mellom anna produserte komfyrar, barnevogner og trøbilar. I 1929 overtok Grepa lokala til sementvarefabrikken. Bygget som sementvarefabrikken starta opp i blir i dag kalla Kunsthuset og er drive av Volda og Ørsta Kunstlag. Med bakgrunn i den tette koplinga mellom elkraftutbygginga og Kunsthuset, konkluderte styringsgruppa for *NåDa* at det var naturleg at det lokale prosjektet tok utgangspunkt i kulturminne som er knytte til elkraftproduksjon.

Av omsyn til kontinuitet, økonomi og lokal-kunnskap ville vi gjerne ha ein kunstnarleg leiar frå regionen. Valet fall på Robert Steinnes. Han har utdanninga si frå Kunsthøgskolen i Oslo, og har arbeidd som kunstnar i mange år.

Prosjektet starta opp i april 2018 med annonser og omtaler av prosjektet i lokalavisene i Volda og Ørsta. Tre 15-16 åringar melde si interesse, og idémyldring mellom desse og Robert Steinnes startasåsmått. Deivarogså påsynfaring i Elvadalen i Volda. Etter sommarferien vart det teke nytt initiativ for å få fleire ungdommar med i gruppa, og i september hadde vi seks personar på plass, fem jenter og ein gut, fem frå VG1 og ein frå ungdomsskulen. I mellomtida hadde vi også, etter Robert Steinnes sitt ynske, engasjert ein ekstra kunstnarleg leiar, Katharina Teige Førde. Katharina har mastergrad innanfor tekstilkunst. Då desse to møtte dei seks ungdommane viste det seg straks å vere god tone og kjemi både innad i ungdomsgruppa og mellom ungdommane og dei kunstnarlege leiarane.

Gamlegymnaset i Volda vart fast møteplass for gruppa. Her møttest dei til vanleg ein gong per

veke til arbeidsøktar på inntil tre timar i perioden frå september til desember. Inn imellom var dei på ekskursjonar til vasskjelder i nærmiljøet og til Tussa Energi sine anlegg i Bjørdalen, Kvandalen og ved Åmbøfossen. Under besøket i Bjørdalen orienterte folk frå Tussa om kraftverket si historie og drift. I Kvandalen og ved Åmbøfossen, der det første kraftverket vart etablert i 1915, var lokalhistorikar Gunnar Ellingsen guide.

Dokumentasjon av heile prosessen frå oppstart av prosjektet til ferdig produkt (fotoutstilling og installasjon) var viktig for kunstnarar og prosjektgruppe. For å kunne gjere ein god jobb med dette fekk ungdommane derfor i løpet av hausten eit kurs i dokumentasjon med bruk av mobiltelefon og kamera.

Som eit resultat av arbeidet hausten 2018 kunne ungdommane 5. desember 2018 opne utstilling med eigne foto på metallplater på Kunsthuset i Volda. Bilda som vart utstilte var tekne på ekskursjonar og på studiar av vatn og lys ute i terrenget. I sluttfasen før utstillinga fekk ungdommane hjelp av fagfolk frå medielinja på Høgskulen i Volda til bildeutval og vurdering av bildeutsnitt. Utstillinga, som fekk tittelen *På veg*, vart svært vellukka med mange frammøtte og godt sal.

På nyåret 2019 starta arbeidet med utvikling av installasjonen, *Lyden av vatn*, opp. Kriterium for utforming vart utarbeidd, og det vart laga skisser. Dette arbeidet fann stad på Gamlegymnaset i Volda. I mellomtida vart det gjort avtale med ein bonde på Sørheim om lån av ei løyve som kunne brukast som verkstad til bygging av installasjonen når arbeidsskissene var på plass. Her arbeidd ungdommane og dei kunstnarlege leiarane side om side med den praktiske utforminga av installasjonen fram til juni 2019. Det vart søkt om løyve til utplassering av installasjonen for ein periode på to år i Elvadalen i Volda, og 15. juni 2019 kunne installasjonen avdukast. Det var god oppslutning om arrangementet, og stolte ungdommar tok imot mykje ros og gode tilbakemeldingar frå publikum. Elvadalen er eit mykje besøkt turområde i Volda, her vil installasjonen både utløyse undring og beundring hos små og store i tida som kjem.

Med avdukinga av installasjonen var *NåDa*-prosjektet i utgangspunktet formelt avslutta, men fordi ungdomsgruppa gjerne ville møtast igjen, inviterte prosjektgruppa alle saman til fin middag på Hotell Ivar Aasen i oktober. Der fekk både ungdommar og kunstnarlege leiarar attestar og gode

ord for vel gjennomført prosjekt. Ungdommane på si side evaluerte prosjektet og alle har opplevd glede, meistring, læring og godt fellesskap det året prosjektet har strekt seg over.

Det skal produserast ein dokumentarfilm om prosjektet i løpet av hausten 2019 og vinteren 2020. I tillegg vil ungdommane som har vore med få tilbod om å delta på kunstkurs i regi av Volda og Ørsta Kunstlag. Dei vil også få tilbod om å ta del i programutviklinga i kunstlaget.

Vår erfaring er at dersom deltakarane skal ha utbytte av og eigarskap til prosjektet må ein gi seg god tid. Det er viktig å justere kursen undervegs. Tillit og god kjemi mellom ungdommane og dei kunstnarlege leiarane er ein føresetnad for eit godt resultat. God dialog med støttespelarane undervegs i prosjektet er essensielt. Det har vore viktig for kunstlaget at ungdommane har fått eigarskap til prosjektet og resultatet av dette. Vi ser no at dei er ein samansveisa gjeng som er stolte over prosessen og resultatet av denne, og dei er såleis gode ambassadørar for Volda og Ørsta Kunstlag.

Utdrag frå tilbakemeldingar frå ungdommane som deltok:

«*Nåda*-prosjektet har gitt meg mykje glede og kunnskap. *NåDa*-møta har vore fylt med alvor, moro, latter og god atmosfære. Det er trist at prosjektet er slutt, men eg håpar at vi kan møtast igjen.»

«Eg har opplevd *NåDa*-prosjektet som veldig lærerikt. Vi starta prosjektet med lite aning om kva vi hadde planar om å gjere, men vi hadde nokre få stikkord. Gjennom dette prosjektet har vi lært å samarbeide om ein idé og kome fram til eit ferdig produkt i lag.»

«Dette prosjektet var utruleg gøy. Det kjem ikkje minst av at det var spennande å lage ein skulptur, men det var også på grunn av den kjennskapen ein fekk til kvarandre gjennom prosjektet. Det har vore ein god miks med periodar med latterkrampe og seriøsitet. Det har vore ei veldig lærerik oppleving, der vi fekk der vi fekk oppleve ting som vi elles ikkje ville fått opplevd, som for eksempel å lage fotoutstilling. Eg kjem til å sakne samlingane i *NåDa*.»

«Samhaldet i gruppa har vore noko spesielt, både mellom ungdommane og mellom kunstnarane og ungdommane. Eg har opplevd at vaksne som er kunstnarar er veldig ulike «vanlege» vaksne og at «kunstnarversjonen» er veldig interessante å diskutere med og berre snakke med generelt.»

«*NåDa*-prosjektet har lært meg mange nye teknikkar og gitt meg mange nyttige erfaringar som eg kjem til å hugse og nytte resten av livet. Eg har allereie fått god bruk for masse av dette som eg har lært. Prosjektet har sjølv sagt gitt masse glede og moro, og nye venner som eg kjem til å behalde. Erfaringar eg har plukka opp er ting som: å sette opp ei utstilling, planlegge utstilling og skulptur, å utfordre dei kreative eigenskapane mine, og mykje, mykje meir.»

«Dette prosjektet har vore skikkeleg bra for meg. Eg har møtt skikkeleg fine og hyggelege folk som eg håpar eg kjem til å kjenne livet ut. *NåDa*, Robert og Katharina har lært meg mykje om kunst, fotografering og om meg sjølv. *NåDa* kjem til å bli eit minne for livet! Vi har hatt det skikkeleg kjekt i lag, vi har ete mykje pizza, sjokolade, mandarin og drukke mykje te! Kjem til å sakne denne gruppa!»

NåDa – Ungdom, samtidskunst og kulturminner
Et prosjekt av Norske Kunstforeninger
i samarbeid med Sparebankstiftelsen DNB

ISBN

978-82-90515-42-8

Redaktør og prosjektleder

Anne-Grethe Thoresen

Opplag

600

Design

Yokoland

Skrift

Tiempos Text

Papir

Multi Art Gloss 150 g

Munken Premium Cream 80 g

Trykk

Livonia

Utgiver

Norske Kunstforeninger

Kongens gate 2, 0153 Oslo

Telefon: 22 42 20 35

post@kunstforeninger.no

www.kunstforeninger.no

Publikasjonen er vernet etter åndsverkloven.

Eksemplarframstilling og kopiering er bare
tillatt etter avtale med utgiver.

NåDa er et prosjekt om samtidskunst og kulturarv for ungdom mellom 12–18 år. Gjennom aktiv deltagelse har ungdommer i samarbeid med en billedkunstner skapt kunstprosjekter med utgangspunkt i lokale kulturminner. *NåDa* er initiert av Norske Kunstforeninger og består av prosjekter i ti kunstforeninger landet rundt.